

BISMIL'LAHI'R-RAHMANI'R-RAHIM

EDEBI I LEXIMIT TË KUR'ANIT

Imam Gazali

Prishtinë, 2017

Ihjaul Ulumid-din
Ringjallja e diturive fetare
Imam Gazali

Titulli i origjinalit
Kitâbu adabi tilaveti'l-Kur'an
Libri 8

Përgatiti dhe përktheu

Shenaj Zeneli

Me emrin e Allahut, Mëshiruesit, Mëshirëbërësit

PARATHËNIE

Falënderimi (hamd) i takon vetëm Allahut Teala, që dërgoi Muhammedin a.s., zbriti Kur'anin dhe e mori nën mbrojtjen e Tij, duke shpallur:

“Atij nuk mund t'i mvishet e pavërteta nga asnjë anë; është i zbritur prej të Urtit, të Lavdishmit.”

41-Fussilet: 42

Allahu Teala zgjeroi rrugën për ata që mendojnë drejtë që të marrin mësim e këshillë nga tregimet dhe lajmet në Kur'an. Allahu Teala në Kur'an e shpjegon hollësisht rrugën që duhet të ndiqet dhe e bën të qartë dallimin mes hallallit e haramit. Me Kur'an udhëzohet në sirati mustekim – rrugën e drejtë.

Kur'ani është nur që shkëlqen, është shpëtim dhe shërim i zemrave. Kush e kundërshton, Allahu Teala e dënon e kush kërkon dituri jashtë tij, Allahu e lë të devijuar. Kur'ani Kerim është litar i sigurt, hallkë që nuk këputet, strehë që mbron. Kur'ani përfshinë gjithçka. Mrekullitë dhe mahnitjet e Kur'anit nuk kanë fund; as ata që e kuptojnë nuk mund t'i kufizojnë të gjitha të mirat e tij.

Sado që lexohet, Kur'ani nuk vjetrohët. Kur'ani ka ndriçuar paraardhësit e do të ndriçojë edhe pasardhësit, ka udhëzuar në rrugë të drejtë e do të udhëzojë edhe në të ardhmen. Kur xhinët dëgjuan Kur'anin, menjëherë shkuan për të njoftuar popullin e tyre, dhe thanë:

“Me të vërtetë, kemi dëgjuar një Kur'an të mrekullueshëm, i cili udhëzon në rrugën e drejtë dhe kemi besuar në të.” 72-Xhinn: 1-2

Kush beson në Kur'an, arrin në udhëzim dhe lumturi. Kush gjykon me të, gjykon drejtë. Kush vepron me të, shpëton. E në Kur'an është thënë:

“Sigurisht, Ne e kemi shpallur Kur'anin dhe, sigurisht, Ne do ta ruajmë atë.” 15-Hixhr: 9

Një tjetër shkak i ruajtjes së Kur'anit në mus'hafë dhe në zemrat e hafizëve është leximi duke respektuar shariatën e me respektim të edebit¹ zahir (të jashtëm) dhe batin (të brendshëm) të Kur'anit. Këto kanë nevojë për shpjegim dhe komentim, që mund të përmblihet në katër kapituj.

¹ **Adab** [sh. *Edeb*]: metodë; rrugë; rregullat e sjelljes; edukim; ahlak i bukur; urretësi.

VLERAT E LARTA (FAZILET) TË LEXIMIT TË KUR'ANIT

HADITHET RRETH KËSAJ

“Kush mëson Kur’anin dhe më pas mendon se dikujt i është dhënë diçka më me vlerë se vet atij, me atë veprim ka zvogëluar atë që Allahu Teala e ka krijuar si të madhe dhe me vlerë.”²

“Nuk ka shefatxhi - as peygamber, as melek e askush tjetër, më i madh se sa Kur’ani, tek Allahu Teala.”³

“Nëse Kur’ani është shkruar edhe mbi lëkurë të papërpunuar, zjarri atë nuk mund t’a djeg.”⁴

“Ibadeti me vlerën më të lartë për ummetin tim është leximi i Kur’anit.”⁵

“Allahu Teala lexoi suren *Ta Ha* dhe *Jasin* njëmijë vjet para se t’i krijonte krijesat. Kur melekët e dëgjuan Kur’anin, thanë:

- *Myzhde atij ummetit që do t’i zbret Kur’ani, myzhde gjoksit që do ta mbajë, (hafizit që e mëson përmendësh), myzhde gjuhës që do ta lexojë.*”⁶

² Taberani nga Abdullah b. Amri.

³ Abdulmelik b. Habib dhe Taberani.

⁴ Taberani dhe Ibn Hibban në veprën ‘*Zuafa*’.

⁵ Ebu Nuajm në veprën ‘*Fezailu’l- Kur’an*’.

⁶ Darimi nga Ebu Hurejre.

“Më i hairit prej jush është ai i cili mëson Kur'an dhe ia mëson atë dikujt.”⁷

Resulallahu s.a.v.s., ka treguar:

“Allahu Teala thotë:

- Atij që mësimi i Kur'anit ia pamundëson të bëjë dua dhe të kërkojë diçka prej Meje, atij i jap më shumë sevape se sa falënderuesve!”⁸

“Tre persona në ditën e Gjykimit do të ulen mbi një kodër aromatike, nuk do të frikësohen nga llogaridhënia, as nuk do të ndjejnë kurrfarë frike deri sa të kryhet me të tjerët: ai që ka lexuar Kur'an duke kërkuar rizanë e Allahut Teala dhe që udhëzon njerëzit që me të janë të kënaqur, ai që ka thirrë ezan në xhami dhe ka thirrë njerëzit në ibadet duke dëshiruar rizanë e Allahut dhe ai që i është dhënë pasuri në dynja e nuk u mashtrua të mos punojë për ahiret.”⁹

“Zotëruesit e Kur'anit janë miq dhe robë të veçantë të Allahut.”

Resulallahu s.a.v.s. tha:

- Siç ndryshket hekuri, edhe zemra ndryshket.
As'habët e pyetën:

- O Resulallah, e si të pastrohet zemra? Resulallahu s.a.v.s., tha:

- Duke lexuar Kur'anin dhe duke përkujtuar vdekjen.¹⁰

⁷ Buhariu nga Osman b. Affani.

⁸ Tirmidhiu nga Ebu Saidi.

⁹ Tirmidhiu nga Ibn Omeri. E kemi përmendur në *Librin për Namazin*.

¹⁰ Bejhakui nga Ibn Omeri.

“Allahu Teala dëgjon me më shumë vëmendje lexuesin e Kur’anit se sa ai që dëgjon këndimin e shërbëtores (skllaves).”¹¹

THËNIET E TË PARËVE RRETH KËSAJ

Nga selefi salihinët, rreth faziletit të leximit të Kur’anit, Ebu Umame Bahil ka thënë:

“Mësoni Kur’an, e mos u krenoni me mus’hafet e varura në mur. Allahu nuk dënon atë që lexon Kur’an e as zemrën që mëson Kur’anin përmendësh.”

Ibn Mesud ka thënë:

“Nëse kërkon dituri, studioni Kur’anin; aty është dituria e të kaluarës dhe e të ardhmes.”

Ibn Mesud gjithashtu ka thënë:

“Lexoni Kur’anin, sepse Allahu do të jap dhjetëfishin e sevapeve për çdo shkronjë të lexuar. Nuk po them që ‘elif-lam-mim’ është një shkronjë, secila veç e veç janë shkronja në vete.”

Edhe fjalët në vijim janë të tij:

“Personi nuk ka nevojë të kontrollojë gjendjen e vet; nëse e do Kur’anin edhe i pëlqen urdhrat e Kur’anit, do të thotë që e do Allahun Teala dhe të Dërguarin e Tij, Muhammedin s.a.v.s., e nëse nuk e do Kur’anin dhe nuk ia do urdhrat, do të thotë që nuk e do Allahun Teala dhe të Dërguarin e Tij Muhammedin s.a.v.s..”

¹¹ Ibn Maxhe nga Ibn Hibbani.

Amr Ibnul As ka thënë:

“Besimtari shpërblehet me një gradë në xhennet për çdo ajet nga Kur’ani që mëson përmendësh; Kur’ani është nur në shtëpinë tuaj.

Amr Ibnul As poashtu ka thënë:

“Ai që lexon Kur’anin llogaritet të ketë marrë nën sqetull nubuvvetin (pejgamberllëkun), veçse atij nuk i vie shpallja (vahj).”

Ebu Hurejre ka thënë:

“Në çdo shtëpi ku lexohet Kur’ani, aty shumohet bollëku dhe bereqeti, shejtanët largohen dhe melekët vijnë nga të gjitha anët. Në shtëpitë ku nuk lexohet Kur’ani, aty shfaqet shqetësimi dhe vështirësia; largohen melekët e rahmetit dhe e pushtojnë shejtanët.”

Ahmmed bin Hanbel tregon: *“E pashë në ëndërr Allahun Teala, dhe e pyeta:*

*- Me çka më shumti mund të afrohem tek Ti?,
e më tha:*

*- **Me lexim të Kur’anit.***

Unë e pyeta:

*- Leximi duke kuptuar, apo bën edhe pa e kuptuar?,
e më tha:*

*- **Edhe duke e kuptuar edhe pa e kuptuar.***

Muhammed ibn. Ka’b el-Kurzi ka thënë:

“Kur në Ditën e Gjykimit njerëzit do të dëgjojnë Kur’anin prej Allahut Teala, do të jetë sikur mos ta kenë dëgjuar asnjëherë më parë.”

Fudajl b. Ijad ka thënë:

“Hafizi nuk do të duhej të kishte nevojë për asgjë nga asnjëri, as nga udhëheqësi e as nga ata më të ulët se ai, por më parë ai do të ju duhet të tjerëve.”

Fudajl b. Ijad poashtu ka thënë:

“Hafizi është si flamurtari i ushtrisë. Për të dhënë hakun e Kur'anit, nuk duhet të sjellet si të tjerët dhe i shkujdesur.”

Sufijani Sevri ka thënë:

“Kur personi lexon Kur'anin për rizanë e Allahut, meleku e uth në ballë atë person.”

Amr bin Mejmun ka thënë:

“Ai që lexon njëqind ajete mënjëherë pas namazit të sabahut, i jepen atë sevape sa sevapet e tërë njerëzve në sipërfaqen e Tokës.”

Halid bin Ukbe erdhi te Muhammedi s.a.v.s., e i tha:

*- O Resulallah (s.a.v.s.), ma lexo Kur'anin,
e Resulallahu s.a.v.s., ia lexoi ajetin:*

“Në të vërtetë, Allahu urdhëron drejtësinë, mirësinë dhe ndihmën për të afërmit.” 16-Nahl: 90,

e pas kësaj Ukabe tha:

- Vallahi në këtë ka kënaqësi dhe bukuri. Brendësia e saj përfshinë shumëçka dhe është tejet e dobishme. Kjo nuk është fjalë e njeriut.”

Hasani Basriu ka thënë:

“Vallahi, njohja e Kur'anit është pasuria më e madhe, e mosnjohja e Kur'anit është varfëria më e madhe.”

Fudajl ka thënë:

“Kush lexon ajetin e fundit të sures “Hashr” (Huvellahullezi) pas namazit të sabahut e vdes atë ditë - ai vdes si shehid, e kush e lexon në aksham, e vdes deri në mëngjes, gjithashtu vdes si shehid.”

Kasim bin Abdurrahman tregon:

“E pyeta njërin:

- Çka je duke bërë në këtë vetmi, këtu nuk ka asnjëri që të shoqërohes?, e ai, duke më treguar Kur’anin, tha:

- A ka shok më të mirë se ky?”

Alia r.a. ka thënë:

“Tri gjëra e shtojnë zgjuarsinë dhe zhdukin këlbazin: përdorimi i misvakut, agjërimi dhe leximi i Kur’anit.”

QORTIMI I ATYRE QË LEXOJNË KUR’AN PA VËMENDJE

Enes ibn Malik ka thënë:

“Ka shumë të tillë që lexojnë Kur’anin ndërsa Kur’ani ata i mallkon!”

Mejsere ka thënë:

“Pranë hafizit mizor, Kur’ani ndihet i vetmuar.”

Ebu Sulejman Darani ka thënë:

“Rojet e Xhehenemit (zebanitë) së pari i dënojnë hafizët që kryengriten (ndaj Allahut), pastaj dënojnë idhujtarët.”

Disa dijetarë kanë thënë:

“Nëse njeriu duke lexuar Kur’anin bën sjellje të pahijshme dhe më pas prapë i kthehet leximit, nga Allahu i thuhet:

- Çfarë lidhje ke ti me fjalën Time?!”

Ibn Rimah ka thënë:

“Jam pishman që kam mësuar Kur’anin përmendësh nga momenti kur kam dëgjuar që edhe hafizi i Kur’anit në Ditën e Gjykimit do të pyetet njësoj si Pejgamberët.”

Ibn Mesud ka thënë:

“Hafizi duhet të lexojë Kur’anin natën, kur të tjerët janë në gjumë dhe ditën, kur të tjerët dalldisen në bisedë, kur të tjerët janë duke u gëzuar, duhet të përkujtojë ajetet mbi pikëllimin, kur të tjerët qeshin, ajetet e qarjes, kur të tjerët flasin, ajetet që urdhërojnë të heshtet dhe mendohet, kur të tjerët krekosen, ajetet që urdhërojnë modesti. Hafizi nuk duhet të jetë i ashpër, grindavec, i zhurmshëm e as i nxitueshëm.”

Resulallahu s.a.v.s. thotë:

“Shumica e munafikëve të ummetit tim janë lexuesit e Kur’anit”¹², dhe thotë:

“Lexo Kur’anin ashtu që të fillojë të të udhëzojë, nëse nuk fillon të udhëzojë atëherë nuk e ke lexuar.”¹³, si edhe:

“Nuk beson në Kur’an ai i cili e konsideron të lejueshme atë që Kur’ani e ka ndaluar.”¹⁴

¹² Imam Ahmed nga Ukbe b. Amir.

¹³ Taberani nga Abdullah b. Amr.

¹⁴ Tirmidhiu nga Suhejbi.

Dikush nga selefët ka thënë:

“Disa, kur fillojnë të lexojnë Kur’anin, melekët u bëjnë rahmet derisa të përfundojnë me leximin. E kur disa të tjerë fillojnë të lexojnë Kur’anin, melekët i mallkojnë derisa të përfundojnë me leximin.” E pyetën:

- *Si bëhet ashtu?, e ai tha:*

- *Nëse pranon hallallin si hallall dhe haramin si haram atëherë melekët atij i bëjnë rahmet, e nëse kështu nuk bëhet, pra nuk e pranon hallallin hallall dhe haramin haram, melekët atë e mallkojnë.*

Një dijetar ka thënë:

“Njeriu lexon Kur’an e pa vetëdije e mallkon veten. Është zullumqar, e lexon ajetin:

“E, mallkimi i Allahut qoftë mbi zullumqarët.”

11-Hud: 18,

dhe është gënjeshtar, e lexon ajetin:

“...që mallkimi i Allahut t’i goditë gënjeshtarët!”

3-Ali Imran: 61

Hasan Basriu ka thënë:

“Ju e keni pranuar leximin e Kur’anit natën si ngritje. E ata që ishin para jush këtë e pranonin si urdhër të Allahut; natën mendonin për të e ditën e zbatonin në praktikë.”

Ibn Mes’ud r.a., ka thënë:

“Kur’ani ka zbritur për të vepruar me urdhër të Tij, e ata e pranuan vetëm leximin si veprim. Disa e lexojnë pa gabime, prej ‘Fatihasë’ e deri në fund, por nuk veprojnë me urdhrin e Tij.”

Në transmetimet e Ibn Omerit dhe Xhundubit r.a.,
thuhet:

“Kemi jetuar gjatë dhe disa prej nesh e pranuan Islamin para se Kur’ani të zbresë në tërësi. Secila sure që zbriste, Resulallahu s.a.v.s, na e mësonte mirë, atë çfarë lejohet dhe ndalohet, çka është hallall, çka haram, çka urdhërohem dhe nga çka duhet të përmbahemi, dhe më pas kam parë njerëz të cilët pranuan Islamin pas zbritjes së Kur’anit. Ata e lexonin Kur’anin nga fillimi në fund, por nuk e dinin se çfarë urdhëron e çfarë ndalon, dhe nga çka duhet të përmbahen, dhe e hudhnin anash sikur hurmet e prishura.”

Në Tevrat qëndron:

“Robi im, a nuk ndjen turp ndaj Meje? Kur të vjen letër nga nje mik i yti ulesh në një qoshe e lexon dhe mendon për secilën nga shkronjat e shkruara, që të mos ikë asgjë. Ndërsa Unë ty t’a dërgova Librin; mendo se si në atë janë urdhërat e përsëritura dhe shpjegimet se si duhet të veprohet, ndërsa ti e ke kthyer shpinën, vallë a jam Unë më pak i rëndësishëm sesa ndonjë nga shokët e tu?!

Kapitulli i dytë

EDEBI I JASHTËM I LEXIMIT TË KUR'ANIT

Edebi i jashtëm (*zahir*) i leximit të Kur'anit përmbledhet në dhjetë çështje:

1. Gjendja e lexuesit

Lexuesi duhet të marrë abdes, të tregojë nderim, të ulet i drejtuar kah kibla, të mos ulet këmbëkryq e të mos lëvizë pa nevojë, të ulë kokën e të jetë modest. Leximi i Kur'anit ka vlerën më të lartë në namaz dhe në xhami; këto janë veprime më të pëlqyera. Edhe pa abdes mund të lexojë, bile edhe i mbështetur në shtrat, e përsëri ka sevape, por më pak. Ndërsa në Kur'an është thënë:

“Ata që e përmendin Allahun duke qëndruar në këmbë, ulur dhe mbështetur anash, dhe mendojnë për krijimin e qiejve dhe tokës.” 3-Ali Imran: 191

Allahu Teala ka lavdëruar të gjithë, por ka preferuar ata që lexojnë në këmbë më shumë se sa ata që lexojnë ulur dhe të mbështetur anash. Alia r.a., ka thënë: *“Për çdo shkronjë të Kur'anit që lexohet në kijamin e namazit jepen njëqind sevape, për ato që lexohen jashtë namazit me abdes njëzet e pesë, e pa abdes dhjetë sevape. Më i vlefshëm është leximi në namazi të natës, pasi lexohet me më shumë vëmendje.”*

Ebu Dher Gifari ka thënë:

“Ka më shumë vlerë nëse ditën bëhet më shumë sexhde, e natën kijami (namazi) të jetë më i gjatë.”

2. Leximi i Kur'anit

Çdo lexues ka një adet të veçantë. Disa, për një ditë e një natë e lexojnë tërë Kur'anin e disa për atë kohë e lexojnë dy herë, ndërsa disa arrijnë që ta lexojnë për të tretën herë, derisa të tjerët përgjatë një muajit e lexojnë njëherë. Në të gjitha rastet e të lexuarit, më së miri është të thirret në fjalët e Resulallahut s.a.v.s., ku thotë:

“Kush lexon tërë Kur'anin (hatme) për më pak se tre ditë, ai prej Kur'anit nuk ka kuptuar asgjë.”¹⁵

Nëse lexohet për më pak se tri ditë, humbet *tertili*¹⁶ i Kur'anit. Kur Aisha r.a., e dëgjoi një person sa shpejtë lexon, tha: “Ky as që ka lexuar Kur'an, as që ka heshtur.”

Resulallahu s.a.v.s., ka urdhëruar Abdullah Ibn Omerin r.a., të lexojë tërë Kur'anin për një javë. Në atë mënyrë, grupi i as'habëve r.a., ka përfunduar leximin e gjithë Kur'anit çdo xhuma ku në mesin e tyre ishin Osmani, Zejd ibn Sabit, Ibn Mesudi, Ubej ibn Ka'b r.a. Lidhur me hatmen (leximin e gjithë Kur'anit, nga fillimi), janë katër gradë:

- **1 hatme për një ditë e një natë** (24 orë),
që disa dijetarë e konsiderojnë të papëlqyer (*mekruh*);

- **1 hatme për një muaj**,
çdo ditë nga një xhuz (pjesë), që për dallim nga rasti i parë, do të ishte pak. E mes këtyre, janë edhe dy grada të mesme;

¹⁵ Ibnu Maxhe, Ebu Davud, Tirmidhi dhe Nesai nga Abdullah ibn Amr.

¹⁶ **Tertil**: lexim duke menduar; i ngadalësuar dhe duke kuptuar; leximi qartë dhe i rrjedhshëm; sipas metodës dhe rregullit të Kur'anit Kerim; Kur'ani Kerimi ka zbritur mbi *tertil*.

1 hatme në javë; dhe 2 hatme në një javë.

Nëse bëhet hatme dy herë në javë, preferohet që një hatme të përfundohet natën e tjetra ditën, dhe që hatmeja e ditës të përfundohet në xhuma me namazin e sabahut apo pas tij, ndërsa hatmeja e natës të përfundohet të hënën në namazin e akshamit apo më pas, ashtu që fillimet e ditëve dhe netëve të priten me leximin e përfunduar të gjithë Kur'anit. Melekët a.s., sjellin istigfar mbi të nëse hatmen e ka kryer para se të përfundojë dita ashtu që bekimi i tyre përfshinë gjithë ditën dhe natën. Përcaktime më të detajizuara mbi sasinë e leximit të Kur'anit bëhen në këtë mënyrë:

- Nëse (personi) preferon rrugën e veprimit, nëse është prej abitëve, duhet të bëjë *2 hatme në javë*;
- Nëse preferon rrugën e ngritjes shpirtërore dhe meditimin, ose është nga ata që merren me zgjerimin e diturisë, mund të kufizohet në vetëm *1 hatme në javë*;
- Nëse angazhohet me kuptimin e Kur'anit, do të kënaqet me leximin *1 herë në muaj*, sepse i duhet përsëritje dhe mendim rreth asaj që lexohet.

3. Leximi i Kur'anit duke e ndarë në pjesë

Kush dëshiron ta përfundojë leximin e Kur'anit për një hatme në javë, duhet të ndajë Kur'anin në shtatë pjesë, ngase kështu kanë vepruar as'habët. Tregohet se Osmani r.a., ka filluar leximin e Kur'anit në prag të xhumasë me suren *el-Bekare* dhe ka përfunduar në prag të ditës së shtunë me *el-Maide*. Ka lexuar nga sureja *el-En'am* deri në fund të sures Hud, në prag të ditës së dielë nga sureja *Jusuf* deri në fund të sures *Merjem*, në prag të ditës së hënë nga *Ta-Ha* deri në fund të sures *el-Kasas*, në prag të së martës nga sureja *el-Ankebut* gjer në fund të sures *Sa'd*, në prag të ditës së mërkurë nga sureja *ez-Zumer* deri në fund të sures

er-Rrahman, ndërsa në prag të së enjtes do të përfundonte hatmen. Ibn Mesidi kishte një renditje tjetër. Por disa thonë se Kur'ani ka shtatë pjesë: pjesën e parë e përbëjnë tri sure, të dytën pesë, të tretën shtatë, të katërtën nëntë, të pestën njëmbëdhjetë, të gjashtë tëmbëdhjetë sure, ndërsa të shtatën nga sureja *Kaf* deri në fund. Kështu e kanë bërë ndarjen as'habët r.a., dhe në këtë mënyrë e kanë lexuar Kur'anin. Lidhur me këtë ekziston dhe transmetimi nga Resulallahu s.a.v.s.. Kjo konsideohej si renditje para se të vendosen renditjet tjera.

4. Shkrimi i tekstit të Kur'ani Kerim

Është e lavdërueshme (*mustehab*) të shkruhet Kur'ani me shkronja të qarta, të lexueshme dhe të bukura. Nuk është pengesë të vendosen pikat, shenjat e kuqe apo edhe ndonjë ngjyrë tjetër, sepse ajo është zbukurim dhe theks i veçantë që parandalon lexuesin të bëjë gabime dhe të mësojë në mënyrë të drejtë. Hasani dhe Ibn Shirini nuk kanë pranuar ndarjen në të pestat, të dhjetat dhe në xhuze. Ndërsa transmetohet që Esh-Shabiu dhe Ibrahim Nahaie e kanë konsideruar të papëlqyeshme (mekruh) vendosjen e pikave me ngjyrë të kuqe dhe shpërblimin me të holla për një gjë të tillë, por kanë thënë: "*Lëreni Kur'anin ashtu siç është*". Shkaku i trajtimit të tyre kaq me kujdes, është se ata janë frikësuar që do të përhapej kjo gjë dhe do të përzihet diçka tjetër në Kur'anin Kerim. Atëherë kur nuk ekziston një rrezik i tillë, për ta lexuar me lehtësi çdokush Kur'anin, nuk ka dëm në vendosjen e pikave me ngjyra.

Prandaj çfarëdo që vendoset më vonë në Kur'an, nuk shkakton dëm. Ekzistojnë edhe risi pozitive, siç është xhemati në namazin e teravisë e kjo është vendosur nga Omeri r.a., dhe është thënë: "*Është një risi e bukur (bidat hasene)*".

Bidat i qortuar është ai që kundërshton sunnetin apo që dëshiron t'a ndryshojë. E disa kanë thënë: *“Unë lexoj Kur'anin me pika, por unë nuk i vendosi.”*

Jahja ibn Ebu Kesir transmeton se Evza'i ka thënë: *“Kur'ani ishte i shkruar në një mënyrë të thjeshtë në mus'hafe. Së pari i kanë vendosur pikat në 'Ba' dhe 'Ta' duke thënë se nuk ka dëm, pasi që Kur'ani është dritë (nur). Më pas kanë vendosur pika të mëdha në fund të ajeteve duke treguar që as kjo nuk ka dëm dhe që në bazë të pikës njihet mbarimi dhe fillimi i ajetit.”*

Më pas kanë vendosur shenja për fundin dhe fillimet e sures. Ebu Bekr Huzeliu thotë: *“E pyeta Hasan Basriun për vendosjen e pikave në mus'haf me ngjyrë të kuqe, e ai më pyeti:*

- *E përse vendosen pikat?; Unë thashë:*
- *Të shqiptohen fjalët sipas rregullave; e ai tha:*
- *Nëse bëhet për shqiptim të drejtë, nuk ka dëm.*

Halid Hizai tregon: *“Hyra tek Ibn Sirini dhe e pashë si lexon Kur'anin Kerim me pika, ndërsa ai nuk ishte në pajtim me vendosjen e pikave.”*

Thuhet se Haxhaxh ibn Jusufi (Haxhaxhi Zali) është i pari që ka vendosur pikat. Ai ftoi lexuesit e Kur'anit nga Basra dhe Kufe, të cilët kanë numëruar shkronjat, fjalët dhe suret në Kur'an, e kanë ndarë në tridhjetë pjesë (xhuze) të njëjta dhe në mënyra të tjera të ndarjes.

5. Tertil (lexim i ngadaltë i Kur'anit)

Tertili është në natyrën e Kur'anit, prandaj është i lavdërueshëm (*mustehab*) sepse, siç edhe do të shpjegojmë, qëllimi i leximit të Kur'anit është të menduarit, e kjo mundësohet me lexim të ngadalësuar (*tertil*). Për këtë, Ummu Seleme r.a., ka lexuar Kur'anin sikur leximi i Resulallahut s.a.v.s. - shkronjë për shkronjë, fjalë për fjalë dhe dalngadalë.

Ibn Abbas r.a., ka thënë:

"Të lexoj suren El-Bekare dhe Ali-Imran dalngadalë dhe me vëmendje të plotë, për mua është më e dashur sesa të lexoj gjithë Kur'anin"; dhe ka thënë:

"Të lexoj suren Ez-Zelzele dhe El- Kari'a dalngadalë dhe me vëmendje të plotë, për mua është më e vlefshme sesa të lexoj pa menduar dhe shpejtë suren El-Bekare dhe Ali-Imran."

I pyetur lidhur me shpërblimin e dy personave që ishin në namaz e të cilëve koha në kijam (lexim) u ishte e njejtë, me atë që njëri nga ta ka lexuar vetëm suren *el-Bekare* e tjetri gjithë Kur'anin, Muxhahidi ka thënë:

"Kanë shpërblimin e njejtë."

Ta dish që leximi në bazë të tertilit është i lavdërueshëm, edhe nëse nuk e kupton domethënien e Kur'anit. Edhe ai që nuk e di gjuhën arabe duhet të lexojë ngadalë dhe rrjedhshëm. Sepse me lexim të ngadalësuar tregohet më shumë respekt ndaj Kur'anit dhe kështu leximi ndikon më shumë tek ai që lexon.

6. Të qarit gjatë leximit të Kur'anit

Gjatë leximit të Kur'anit është e lavdërueshme të qahet. Resulallahu s.a.v.s. thotë:

“Lexoni Kur'an dhe qani, nëse nuk mund të qani, atëherë së paku dukuni sikur të keni qarë.”¹⁷

“Nuk është nga ne ai i cili nuk lexon Kur'anin me mallëngjim.”¹⁸

Salih Merri tregon: *“Kam lexuar në ëndërr Kur'an para Resulallahut s.a.v.s. dhe më tha:*

- O Salih, lexove Kur'anin, e ku është loti në sy?!”

Ibn Abbas r.a., ka thënë:

“Kur lexoni ajetin e sexhdes ‘Subbanel’ledhi’ mos nxitoni me sexhde gjersa të mos filloni të qani, e nëse syri nuk qan, le të qajë zemra duke u brengosur për këtë, pastaj bëni sexhden.”

E mënyra se si të arrihet tek qarja është që zemra të mallëngjehet; në saje të kësaj njeriu me lehtësi qan. Resulallahu s.a.v.s. thotë:

“Kur'ani është shpallur me shqetësim dhe kur lexoni, shpreheni shqetësimin (për gabimet në të kaluarën dhe për rreziqet në të ardhmen).”¹⁹

Një nga mënyrat si të ndjehemi të mallëngjyer është të mendohet thellë për ajetet e frikës, vuajtjes, dënimit të mundshëm dhe më pas të mendohet për të gjitha

¹⁷ Ibn Maxhe nga Sa'd ibn Ebi Vekkasi.

¹⁸ Buhariu nga Ebu Hurejre.

¹⁹ Ebu Ja'la nga Ibn Omeri.

obligimet e papërmbyshura dhe ndalesat sipas Kur'anit. Padyshim njeriu që me sinjeritet mendon për këto, ai edhe pikëllohet edhe qan. Nëse edhe atëherë nuk është i pikëlluar e nuk qan si njeri me zemër të pastër, duhet të ndjehet i pikëlluar që nuk mund të qajë. Sepse ai që nuk ndjehet i pikëlluar nga leximi i ajeteve të tilla është në një ndër fatkeqësitë më të mëdha.

7. Kujdesi për ajetet e sexhdes

Kur lexon ajetin me sexhde le të bëjë menjëherë sexhde, e edhe kur dëgjon që tjetri lexon ajetin me sexhde duhet të bëjë sexhde bashkë më lexuesit. Sexhde bëhet vetëm nëse është i pastër. Ne Kur'an janë katërmëdhjetë sexhde. Më së paku tek sexhdja është që të lëshojë ballin në tokë, ndërsa më e plotë që një herë të bëjë tekbir, e më pas të bëjë sexhde dhe thotë duanë përgjatë sexhdes me fjalë që i përshtaten ajetit të lexuar. Kështu për shembull, nëse lexon ajetin:

“...bijnë në sexhde, dhe të cilët, e madhërojnë Rabbën e tyre duke iu falënderuar Atij, dhe të cilët, nuk bëhen mendjemëdhjenjë.” 32- Sexhde: 15, bën duanë:

“Allahu im! Më bëj nga ata që bien në sexhde për rizanë Tënde, që me falënderime të madhërojnë Ty dhe strehohen tek Ti, të mos bëhem nga ata që kundërshtojnë urdhrin Tënd apo miqtë e Tu!”, e kur lexon:

“Dhe, bien me fytyrë për tokë, duke qajtur, dhe ai (leximi i Kur'anit) ua rritë përlujen atyre.” 17- Isra: 109,

“Allahu im! Më bëj mua nga ata që qajnë për rizanë Tënde dhe që janë përlurur ndaj Teje!”

Kështu duhet të veprojë në çdo sexhde. Tek sexhdeja kushtet janë të njëjta si tek namazi: pastërtia e rrobave dhe e trupit, mbulimi i pjesëve të turpshme, kthimi kah kibra.

Kush nuk është i pastër kur dëgjon sexhden, do të bëjë sexhden kur të pastrohet. Disa kanë thënë që sexhdja është më e përkryer kur bëhet tekbir ngritur, pastaj tekbiri i dytë kur niset në sexhde, i treti kur të ngritet pas duasë në sexhde dhe jep selam. Disa poashtu shtojnë dhe ulje në teshehud, por kjo nuk ka bazë, sepse është urdhëruar që të bëhet sexhde. Tekbir bëhet kur niset në sexhde, të tjerat janë tepër. Kur imami lexon ajetin e sexhdes, me imamin bën sexhde.

8. Kur fillon të lexojë Kur'an, duhet të kërkojë strehim tek Allahu

Personi, kur fillon të lexojë Kur'anin, thotë:

Eudhu bilahis-Semi'il-Alimi mineshejtani-raxhim.

(Strehohem tek Allahu Teala, i Cili i di dhe i dëgjon të gjitha, nga shejtani i mallkuar).

Rabbi e'udhu bike min hemezatish-shejatin, ve e'udhu bike Rabbi en jahdurun.

(O Rabbi im, kërkoj të më mbrosh nga nxitjet e shejtanëve dhe mbështetem te Ti që ata të mos më afrohen! 23-Muminun: 97, 98).

Pastaj lexon suret 'Nas' dhe 'Fatiha' dhe kur të përfundojë me leximin, lexon duanë:

Sadekallahu te'ala ve belega, Resulallah, salallahu alejhi ve selem. Allahumenfe'ana bihi ve barik lena fih. El-hamdu lilahi rabbil-alemin, ve estagfirullahel-Hajjel-Kajjum.

(Të vërtetën e ka thënë Allahu Teala e Resulallahu s.a.v.s. na e dorëzoi. Allahu im, le të përfitojmë me të dhe na beko me të. Falënderimi i takon Allahut Teala, Rabbit të botëve dhe kërkoj falje nga Gjithëmirëmbajtësi).

Gjatë leximit, kur vijnë ajetet *tesbih*, thotë

'Subhanallah' dhe 'Allahu Ekber'.

Kur lexohen ajetet për dua dhe istigfar (kërkim falje), do të bëhet dua dhe të kërkohet falje. Kur lexohen ajete të shpresës dhe dëshirës, dëshiro mirësi prej Allahut, e kur arrihet tek ajetet që ndjellin frikë dhe vuajtje le të kërkohet mbështetje, kjo të bëhet me gjuhë apo me zemër, dhe të thotë: ‘*Subhanallah*’ (Lavdi i qoftë Allahut), ‘*Neudhubillah*’ (ndikohemi nga Allahu,), ‘*Allahumme’rzukena*’ (Allahu jonë na furnizo) dhe ‘*Allahumme’rhamna*’ (Allahu jonë na mëshiro).

Huzejfe r.a., tregon: “*Isha duke falur namazin me Resulallahun s.a.v.s., dhe filloi me suren ‘Bekare’ dhe kur arrinte në ajetin Rahmet, kërkonte rahmet prej Allahut, kur arrinte në ajetin e dënimit, kërkonte strehim tek Allahu. Apo kur lexonte ajete në të cilat theksohet përsosmëria e lartë Allahut Teala, do madhërohej Allahu Teala.*”

Resulallahu, s.a.v.s., kur e përfundonte leximin e Kur’anit, bënte këtë dua:

Allahumerhamani bil-Kur’ani vexhalhu li imamen, ve nuren, ve huden, ve rahmeh. Allahume zekkirni minehu ma nesitu, ve alimni minhu ma xhehiltu, verzukni tilavetehu anael-lejli ve atrafen-nehari, vexhalhu li haxhheten, ja rabel-alemin.

(Allahu im, ma trego mëshirën për nder të Kur’anit, bëje Kur’anin udhërrëfyesin tim, dritë, rrugë dhe mëshirë. Allahu im, më rikujto atë çfarë nga Kur’ani e harroj dhe më mëso me atë çfarë më është e panjohur nga Kur’ani. Ma mundëso t’a lexojë gjatë natës dhe ditës dhe ma bëj mbështetës, O Rabbi i botëve!).

9. Leximi i Kur'anit me zë

Pa dyshim se është e pëlqyeshme të lexohet me zë aq sa mund të dëgjojmë veten në namaz, sepse leximi i Kur'anit është mësim dhe bisedë, është ndarje e zërave dhe shkronjave nga njëra-tjetra. Prandaj është e nevojshme të dëgjohet zëri - së paku të dëgjojmë veten, sepse pa lexim as namazi nuk njihet. Leximi i zëshëm aq sa të dëgjojnë të tjerët në një anë është i pëlqyer, e në anën tjetër jo. Për vlerën e leximit në mënyrë të heshtur, tregojnë edhe fjalët e Resulallahut a.s.:

“Vlera e leximit të heshtur mbi leximin e zëshëm është sikur sadaka e fshehtë mbi sadakanë ashiqare.”²⁰

Me fjalë tjera është thënë: *“Ai që lexon Kur'an me zë është si ai që jep sadakanë haptas e ai që lexon Kur'an heshtur është si ai që jep sadaka fshehurazi.”*

Resulallahu, s.a.v.s., thotë:

“Veprimi i bërë fshehur është më me vlerë nga ai i bërë haptas, për 70 herë.”²¹

“Risku më i mirë është risku (furnizimi) i mjaftueshëm, e dhikri më i mirë është dhikri i fshehtë.”²²

“Mos ia lexoni me zë Kur'anin njëri-tjetrit, në mes të akshamit dhe jacisë.”²³

²⁰ Ebu Davudi, Nesai dhe Tirmidhiu nga Ukbe ibn Amiri.

²¹ Bejhakiu në veprën *‘Shuabu'l-Iman’* nga Ajsha r.a.

²² Ahmedi dhe Ibn Hibbani nga Sa'da ibn Ebu Vekkana.

²³ Ebu Davudi.

Seid ibn Musejheb, dëgjoi Omer ibn Abdulazizin një natë në xhaminë e Resulallahut s.a.v.s., se si në namaz lexonte Kur'an me zë, dhe kishte zë të bukur, e i tha hyzmetqarit të vet:

- *Shko deri tek ai që falet dhe i thuaj që t'a ulë zërin.*
Hyzmetqari i tha:

- *Xhamia nuk është e jona, andaj edhe ai që falet aty ka hise në të.* Atëherë Seidi ngrii zërin dhe tha:

- *O ti që falesh, nëse je duke e bërë për rizanë e Allahut, ulë zërin, mirëpo nëse atë e bën për hir të njerëzve, ata nuk do të mund të ndihmojnë tek Allahu Teala, për asgjë!* Omer ibn Abdulaziz uli zërin dhe pasi përfundoi namazin morri mbathjet dhe shkoi drejtë në shtëpi; e ai në atë kohë ishte guvernator i Medines.

Për të mirat e leximit të zëshëm, tregon Resulallahu, s.a.v.s.:

“Kur dikush nga ju zgjohet natën për ta falur namazin, le të lexojë me zë, sepse melekët dhe xhinët të cilët ndodhen në shtëpi janë duke e dëgjuar leximin e tij dhe falen kur edhe ai falet.”

Transmetohet se Resulallahu s.a.v.s., kishte dëgjuar disa prej as'habëve të tij se si lexojnë me zë në namazin e natës dhe e lejoi atë. E një herë, Resulallahu s.a.v.s. kishte vizituar shtëpitë e tre as'habëve të cilët ndodheshin në situata të ndryshme. Vizitoi Ebu Bekrin r.a., i cili lexonte Kur'an në heshtje dhe e pyeti për shkakun, Ebu Bekri r.a., tha:

- *Ai me të cilin flas dëgjon kur lexoj me zë por dëgjon edhe kur lexoj heshtur.*

Kur e vizitoi Omerin r.a., ai po lexonte me zë dhe Resulallahu s.a.v.s., e pyeti për arsyen, e Omeri r.a., tha:

- Po i zgjoj të fjeturit e po i largoj shejtanët.

Pastaj vizitoi Bilal Habeshiun r.a., që lexonte një ajet nga një sure e të dytin nga sure tjetër dhe e pyeti për arsyen, Bilalli tha:

- Po lexoj të mirën me të mirën (ajetet e rahmetit).“

Në këtë, Resulallahu s.a.v.s tha:

“Secili keni vepruar bukur dhe drejtë.”

Leximi në heshtje është larg nga dyfytësia, nga sjellja e shtirur dhe për t'u lavdëruar tek të tjerët, dhe është më e mirë për ata që frikësohen nga diçka e tillë. Nëse nuk frikësohen dhe nëse leximi me zë të lartë nuk pengon tjetrin që falet, atëherë leximi me zë është më i mirë sepse në atë përkushtimi është më i madh. Dobia nga kjo kalon tek tjetri dhe e mira që kalon tek tjetri është më e mirë sesa ajo që nuk kalon fare. Megjithëkëtë leximi me zë e zbut zemrën e lexuesit dhe tërheq vëmendjen. Poashtu, leximi me zë të ngritur largon gjumin, nxit dëshirën për të lexuar dhe zvogëlon dembelinë. Mund të shpresohet që me leximin e zëshëm të zgjojë atë që është duke fjetur dhe kështu të bëhet sepse i aktivizimit të tij. Arsyeja mund të jetë edhe që ta shoh ndonjë i pakujdesshëm, e që do të angazhohet falë atij që lexon zëshëm e të veprojë edhe ai. Pra, në leximin me zë ka dobi të tilla. Ata që synojnë ndonjë dobi nga këto që janë përmendur, për ta leximi me zë është më i mirë. Sa më shumë dobi të synojë, shpërblimet shumëfishohen. Nëse në një veprim janë dhjetë nijete të mira, fitohen dhjetë shpërblime.

Prandaj unë them: leximi i Kur'anit nga mus'hafi është sevap më i madh, sepse ka disa veprime si mbajtja e mus'hafit, të menduarit mbi mus'hafin dhe shikimi në mus'haf. Të gjitha këto e shtojnë sevapin e leximit të Kur'anit. Për këtë edhe është thënë:

“Sevapi i leximit nga mus'hafi është shtatë herë më shumë”.

Osmani r.a., ka vjetëruar dy mus'hafë duke i lexuar shumë. Shumë as'habë kanë lexuar nga mus'hafi dhe nuk kanë qenë të kënaqur nëse dita do t'u kalonte e ata të mos shikonin në mus'haf.

Disa fakihë erdhën nga Egjipti tek Imam Shafiu dhe panë mus'hafin para tij, në çka Imam Shafiu ju tha:

“Angazhimet me fikh ju kanë larguar nga Kur'ani, ndërsa unë pasi të fali namazin e jacisë, vendosi mus'hafin përpara dhe lexoj deri në sabah”.

10. Leximi i Kur'anit me zë të bukur

Leximi i Kur'anit me zë të bukur është sunnet. Resulallahu s.a.v.s. thotë:

“Zbukuroni Kur'anin me zërin tuaj!”²⁴

“Asgjë nuk dëgjon Allahu Teala siç dëgjon besimtarin kur lexon Kur'an me zë të bukur.”²⁵

²⁴ Ebu Davudi, Nesai, Ibn Maxhe, Ibn Hibban dhe Hakimi nga Bera ibn Azib.

²⁵ Buhariu dhe Muslimi nga Ebu Hurejre.

Transmetohet se Resulallahu s.a.v.s. një natë kishte pritur Ajshen r.a., që ishte vonuar, dhe kur erdhi e pyeti:

- **Çka të mbajti kaq gjatë?**, e ajo tha:

“O i Dërguari i Allahut, duke ecur në rrugë dëgjoja lexim të Kur’anit nga një njeri - nuk kam dëgjuar zë më të bukur!”

Resulallahu s.a.v.s., shkoi dhe u afrua t’a dëgjojë për një kohë të gjatë, e kur u kthye tha:

“Ky është Salimi, skllavi i liruar nga Ebu Huzejfe. Falënderimi i takon Allahut Teala, i Cili ka dhënë që në mesin e pasuesve të mi të ketë të tillë.”

Poashtu, një natë, Resulallahu s.a.v.s., së bashku me Ebu Bekrin dhe Omerin r.a., dëgjuan gjatë lexim të Kur’anit nga Abdullah ibn Mesudi r.a., e pas kësaj, Resulallahu s.a.v.s., tha:

“Kush dëshiron të lexojë Kur’an në mënyrën më të bukur dhe siç është shpallur, le t’a lexojë si Ibn Umm Abd-Abdullah Ibn Mesudi.”²⁶

Në një rast tjetër, Resulallahu s.a.v.s., i tha Ibn Mesudit:

- **Më lexo Kur’an!**, e Ibn Mesudi tha:

- *O i Dërguari i Allahut, Kur’ani ty të është shpallur; si mund t’a lexoj unë ty Kur’anin?* Resulallahu s.a.v.s. tha:

- **Unë kam dëshirë ta dëgjoj nga të tjerët**, dhe Ibn Mesudi lexoi Kur’an, e sytë e Resulallahut s.a.v.s. lotonin.

²⁶ Tirmidhiu dhe Ibn Maxhe nga Ibn Mesudi.

Një ditë, Resulallahu s.a.v.s., po dëgjonte leximin e Kur'anit nga Ebu Musa, dhe tha:

- *Këtij i është dhënë zëri i familjes së Davudit.*

Kur Ebu Musa i dëgjoi këto fjalë tha:

- *O Resulallah, po ta dija se më dëgjon, do të ta lexoja edhe më bukur.*

Hejsem'ul Kari tregon: “E pashë në ëndërr Resulallahun s.a.v.s., se si pyet:

- *A je ti Hejsemi, që me zë e zbukuron Kur'anin?*

I thashë se po, e ai më tha:

- *Allahu të shpërbleftë me të mira!*

Transmetohet që kur as'habët mbledheshin, caktonin njërin nga ta që të lexojë njëren nga suret e Kur'anit. Ashtu Omeri r.a. i thoshte Ebu Musait r.a.:

- *Na përkujto në Allahun Teala.*

Ebu Musai lexonte ashtu para tij, derisa nuk vinte koha për namaz, kur fillonte të thoshte:

- *O udhëheqës i besimtarëve, namazi, namazi!*

Omeri r.a. në këtë thoshte “A nuk jemi në namaz?”, duke iu referuar fjalëve të Allahut Teala:

“... vërtet që përmendja e Allahut është më e madhe...” 29-Ankebut: 45, dhe hadithit:

“Kush dëgjon një ajet nga Libri i Allahut Teala, në ditën e gjykimit do të bëhet nur.”

Në një transmetim qëndron: “Ai që dëgjon Kur'anin Kerim shpërblehet me dhjetë sevape. Sado që shtohet shpërblimi për dëgjim, shkak i të cilit është lexuesi, edhe ai vet do të ketë shpërblimin e barabartë, përpos nëse qëllimi është dyftyrësia, e atëherë nuk do të ketë dobi.”

Kapitulli i tretë

EDEBI I BRENDSHËM I LEXIMIT TË KUR'ANIT

Edhe edebi i brendshëm (*batin*) i leximit të Kur'anit përmbledhet në dhjetë çështje:

1. Kuptimi i esencës

Kjo nënkupton që Allahu Teala e ka zbritur Kur'anin nga Arshi i madhësisë së Vet në shkallën në të cilën mund të kuptohet nga robi i Tij. Shiqo se sa është mirësia e Allahut Teala ndaj njerëzve kur ka mundësuar që mendjet e tyre të njohin kuptimin e fjalëve të Tij! Që cilësitë e Tij janë ekzistuese vetëm me Qenien e Tij, e se si ato cilësi të Allahut Teala janë transmetuar në formë të shkronjave dhe tingujve - që janë tipare njerëzore sepse njeriu nuk është në gjendje të kuptojë cilësitë e Allahut Teala, përveç nëpërmjet tipareve të veta. Po të mos ishte fshehur madhështia e fjalës së tij me petkun e shkronjave, nuk do të mund të qëndronte në vendin e vet as Arshi e as Toka pasi të kishin dëgjuar fjalën e Tij, por do të shkatërroheshin bashkë me atë që ekziston në mes tyre nga fuqia dhe nuri i Tij. Po të mos e fuqizonte Allahu Teala Musanë a.s., ai nuk do të mund të dëgjonte fjalët e Tij sikur kodra që nuk arriti të përballojë shfaqjen e Tij dhe për atë u copëtua. Nuk është e mundur të kuptojmë madhësitinë e fjalëve të Allahut Teala pa shembujt e dhënë që janë baraz me shkallën e kuptimit të qenieve njerëzore.

Disa arifë këtë e kanë shpjeguar në mënyrë simbolike, duke thënë: *“Çdo germë e fjalëve të Allahut Teala në Levhi-Mahfuz është më e madhe sesa mali Kaf dhe sikur të gjithë melekët të mbledheshin rreth një germe që t’a lëvizin, nuk do të kishin mundësi derisa të vinte Israfili a.s., i cili do ta lëvizte, prapë me lejen e Allahut Teala, e jo me fuqinë e vet.”*

Një dijetar, duke dhënë shembull ka treguar qartë se sa e madhe është mëshira e Allahut Teala në mundësimin e njeriut që të arrijë të kuptojë shkallën e lartë të domethënies së fjalëve e Allahut, pa marrë parasysh shkallën e ulët të të kuptuarit të njeriut. Ky dijetar ftoi njërin nga padishahët në sheriat. Padishahu parashtroi disa pyetje në të cilat dijetari u përgjigj në atë mënyrë që padishahu ta kuptojë. Padishahu e pyeti:

- *Si mendon, kur thuhet se në librat që i sollën Pejgamberët nuk është fjala njerëzore por është fjala e Allahut; atëherë si mund t’a kuptojnë atë njerëzit?*

Dijetari iu përgjigj:

- *Ne shohim si njeriu, kur dëshiron t’i shpjegojë ndonjë qëllim kafshës ose shpendëve; lëvizjen e shpejtë a të ngadaltë, para ose pas, djathtas ose majtas, rrotullimin e të ngjashme, kur vëren se kafsha nuk është në gjendje të kuptojë fjalët e tij, edhe pse ato fjalë rrjedhin nga mendja ndriçuese e njeriut, e edhe pse njeriu është i bukur, i menqur dhe shprehë urtësi, ai prapë bie në nivel të kafshës dhe përpjekjet e tij i lidh me kafshën përmes tingujve përkatës si përrshpëritjet, fishkëllima e të ngjashme, në mënyrë që qëllimi i tij të kuptohet nga kafsha.*

Edhe Allahu Teala, duke e ditur se njerëzit nuk janë në gjendje të kuptojnë esencën e fjalëve të Tij dhe as përsosmërinë e cilësive të Tij, vepron në të njëjtën mënyrë

ndaj njerëzve dhe u drejtohet me zëra dhe shkronja të cilat njerëzit mund t'i kuptojnë, përmes të cilave njerëzit komunikojnë mes vete. Kjo nuk është pengesë për kuptimin e urtësive (hikmet) që gjenden të fshehura nën cilësitë e fjalës. Në fakt, njeriu është nderuar me nderin e fjalës dhe është rritur me madhësinë e saj. Zëri është shtëpia dhe trupi i hikmetit. Hikmeti është jeta dhe shpirti i zërit. Andaj siç është trupi i njeriut i respektuar për hir të shpirtit, njësoj edhe zëri dhe fjala (shqiptimi i fjalës) nderohen për hir të urtësisë që ndodhet në to. Pozita dhe grada e fjalëve të Allahut Teala është shumë e lartë; ato na bëjnë të qartë dallimin në mes të vërtetës dhe jo të vërtetës. Ajo është dëshmi e drejtë, urdhëron dhe ndalon. Siç nuk mund të qëndrojë hija karshi rrezeve të diellit, edhe gënjeshtria nuk mund të qëndrojë karshi fjalës së urtë (hikmet). Njerëzit nuk kanë fuqi të depërtojnë në thelbin e urtësisë ashtu siç nuk munden që me sytë e tyre të shikojnë diellin. Ata nga drita e diellit marrin vetëm aq sa mund të shikojnë me sytë e tyre, dhe nga kjo munden vetëm të gjejnë dëshmi për nevojat e tyre. Fjala e Allahut Teala është si fytyrë e fshehtë ndërsa urdhrin e zbaton një sundimtar i fshehur. Si dielli, që është i dukshëm dhe i qartë, por materia bazë e tij nuk shihet me sy. Apo si yjet ndriçues që i përcjellë ai i cili nuk e di se nga e kanë yjet drejtimin. Fjala është çelës i një thesari me vlerë; është ujë i jetës që, kush e pi - nuk vdes; ilaç për sëmundje që, kush e merr - nuk sëmuret.

Këto shpjegime janë një pjesë shumë e vogël e asaj në bazë të cilës mund të kuptohet esenca e fjalëve të Allahut. Të tregohet më shumë se kaq nuk është e përshtatshme në diturinë praktike, andaj është e nevojshme të kufizohemi këtu.

2. Respekti

Kur njeriu fillon të lexojë Kur'an, duhet të rikujtojë madhështinë e Folësit dhe të dijë se atë që është duke e lexuar nuk janë fjalë të njerëzve por fjala e Allahut Teala, fjalë me peshë dhe rëndësi që duhet lexuar për t'i kuptuar. Allahu Teala thotë:

“Atë nuk e prek kush, vetëm të pastërtit.”

56-Vakia: 79

Ashtu siç pjesën e jashtme të mus'hafit dhe fletëve të tij mund ta prekë vetëm dora e pastër e njeriut, në të njëjtën mënyrë, kuptimin e brendshëm (*batin*) të Kur'anit, mund ta kuptojë vetëm ajo zemër që është e pastër nga çdo papastërti dhe që shkëlqen me nurin (dritën) e respektit dhe nderimit. Siç nuk është e drejtë që çdo dorë të prek mus'hafin, ashtu edhe jo çdo gjuhë mund ta lexojë dhe jo çdo zemër mund ta njoh kuptimin e tij. Për hir të këtij respekti, Ikrime ibn Ebu Xhehl, kur hapte mus'hafin për ta lexuar, duke thënë:

- *Kjo është fjala e Rabbit tim! Kjo është fjala e Rabbit tim!*, humbiste vetëdijen.

Padyshim, respekti ndaj fjalës është respekt ndaj Folësit. Personi nuk mund të njoh madhështinë e Folësit derisa nuk mendon cilësitë dhe veprat (*ef'al*) e Tij. Kur të mendojë *Arshin* dhe *Kursin*, qiejt dhe Tokën, xhinët, njerëzit, kafshët e bimët dhe ato që janë në mes tyre e që Ai është Krijues i gjithë kësaj, Ai i Cili është i plotëfuqishëm dhe që i furnizon është Një, dhe çdo gjë është nën zotërimin e Tij, në mes mirësisë e mëshirës së Tij në një anë dhe hakmarrjes e zemërimit të Tij në anën tjetër. Nëse i shfaqen të mirat, kjo ndodhë përmes mirësisë së Tij, e

nëse dënohet - kjo ndodhë në bazë të gjykimit të drejtë të Tij. Ai ka thënë:

“Këta shkojnë në Xhennet, këta në Xhehenem.”

Kur kuptohet kjo, atëherë llogaritet që ka kuptuar madhështinë, e në këtë mënyrë lind respekti më i madh ndaj fjalës së Tij.

3. Leximi i vëmendshëm dhe braktisja e kujtimeve

Në komentimin e ajetit:

“O Jahja, mbaj fort Librin...” 19-Merjem: 12, është thënë *“mbaje me kujdes dhe përpjekje”*, duke vendosur gjithë vëmendjen tek leximi.

Njëri që është pyetur:

- *Kur lexon Kur'an, a mendon për diçka tjetër?*,

është përgjigjur:

- *Për mua nuk ka asgjë më të dashur sesa Kur'ani, e çka mund të mendoj?!*

Disa nga paraardhësit, nëse lexonin një ajet pa vëmendje, përsëri e lexonin të njejtin, por me vëmendje. Kjo cilësi lind nga respekti që është shpjeguar më lartë, sepse vetëm ai që respekton fjalën, kur e lexon i gëzohet asaj, bëhet i afërt dhe i kujdesshëm ndaj saj.

Në Kur'an ndodhen ajete përmes së cilës zemra afrohet, nëse lexuesi është i përshtatshëm për t'a mirëpritur një gjë të tillë. Ai i cili lexon Kur'anin është sikur ai i cili shëtiti nëpër bahçe dhe fusha. E kush shëtiti vendet e kënaqësisë dhe dëfrimit, nuk mendon për diçka tjetër. Thuhet se në Kur'an ka fusha, bahçe, saraje, kopshte perimesh, nuse, dhëndër, stof mëndafshi, livadhe e konak.

Shkronjat *Mim* janë fushat e Kur'anit, *Ra* janë bahçet, *Ha* janë sarajet. Suret që fillojnë me tesbih (*sebbeha*) janë nusët e Kur'anit, e ato që fillojnë me *Ha-Mim* janë stof mëndafshi i Kur'anit. Suret *mufessal* janë livadhet e Kur'anit ndërsa suret tjera janë konak të Kur'anit. E kur lexuesi hyn në fushat e Kur'anit e mbledh frutat nga bahçet, hyn në saraje, në mes të nuseve, vesh stof mëndafshi, pushon në livadhe dhe qëndron në dhomat e konakut; plotësisht mbetet nën ndikimin e kësaj kënaqësie, tashmë nuk mendon tjetër gjë e as mendimet nuk i shpërndahen.

4. Mendimi

Kjo nënkupton që të mendohet për atë që lexohet. Mendimi vie pas leximit me vëmendje, por shumë herë ndodhë që njeriu kur lexon nuk mendon, e njëjtë mund të lexojë edhe Kur'anin pa menduar. E qëllimi i leximit është të menduarit për atë që lexon, andaj është sunnet që Kur'ani të lexohet ngadalë dhe qartë (sipas tertilit), sepse leximi i jashtëm sipas tertilit mundëson të nxitet mendimi i brendshëm. Alia r.a., thotë: *“Nuk ka mirësi nga ibadeti pa kuptuar dhe as nga leximi pa mendim.”*

Nëse ai që lexon Kur'an mund të mendojë duke përsëritur ajetin, le ta përsërisë, përveç nëse është pas imami sepse nëse ndalet të mendojë pas një ajeti ndërsa imami lexon të dytin, do të ishte jo e drejtë, sikur ai që do të ngazëllehej nga një fjalë e atij me të cilin flet dhe do të neglizhonte pjesën e mbetur të bisedës. Rasti i njëjtë është edhe në *ruku* – shqipton '*Subhane rabbijeladhim*' e nuk mendon kuptimin, por ende mendon për ajetin të cilin imami e ka lexuar në kijam. E kjo është vesvese.

Amir b. Abdul Kajsja ka thënë:

- *Më kaplon vesvese në namaz.* Dikush e pyeti:

- *Vesvese rreth kësaj dynjaje?*, e Kajsja u përgjigj:

- *Jo, nuk është rreth kësaj dynjaje. Më e dashur për mua do të ishte që një shtizë të më ndante trupin në mes, por zemra ime ngarkohet me mendimin si do të qëndroj para Allahut Teala, e si do të shpëtoj.“*

Ai këtë e konsideronte si vesvese dhe ia ka qëlluar, edhe pse ishte një mendim fetar. Një mendim i tillë e largon personin nga mendimi mbi ibadetin në atë moment. Padyshim që shejtani nuk mund të mashtrojë të tillët me problemet e kësaj dynjaje, prandaj ata mundohet t'i mashtrojë me çështje fetare. Shkurtimisht, mundohet t'i largojë nga mendimet që janë më me rëndësi. Pra, edhe ky është një lloj mashtrimi që përdorë shejtani. E kur ia kanë treguar këtë Hasan Basriut, tha: *“Nëse kjo është i vërtetë, si do të jetë gjendja e jonë dhe e atyre si ne para Allahut?!”*

Transmetohet se Resulallahu s.a.v.s. lexonte:

Bismil'lahi'r-Rahmani'r-Rahim

(Me emrin e Allahut, Mëshiruesit, Mëshirëbërësit), dhe e përsëriste njëzet herë²⁷. Këtë e bënte me qëllim që të mendojë mbi domethënien e saj.

Nesai dhe Ibn Maxhe transmetojnë nga Ebu Zerr r.a., se Resulallahu, s.a.v.s., deri në sabah e ka përsëritur në namaz ajetin:

“Nëse Ti i dënon ata - robërit e Tu janë, e nëse i fal ata, me të vërtetë, vetëm Ti je i Plotfuqishmi dhe i Urti.”

5-Maide: 118

²⁷ Hadithin mbi këtë e shënon Ebu Zerr el-Herevi në Mu'xhemun e tij nga Ebu Hurejre me zinxhir të dobët të transmetuesve.

Temim Dari gjithë natën qëndroi në namaz duke lexuar vetëm ajetin:

“A mos mendojnë ata që bëjnë vepra të këqija se Ne do t’i bëjmë të njëjtë me ata që kanë besuar dhe që kanë bërë vepra të mira, se jeta dhe vdekja e tyre do të jetë e njëjtë? Sa keq që gjykojnë ata!” 45-Xhathije: 21

Edhe Seid ibn Xhubejr gjithë natën qëndroi në namaz duke lexuar vetëm një ajet:

“Veçohuni sot ju, o kriminelë!” 36-Ja Sin: 59

E një dijetar ka thënë:

“Unë filloj të lexoj një sure, ndalem tek pjesa që më nxitë të mendoj, e deri në agim nuk arrij ta përfundoj.”

Njëri nga paraardhësit ka thënë:

“Për ajetin mbi të cilin nuk mendoj dhe tek i cili zemra ime nuk është prezente, nuk e llogaris t’a kem fituar sevapin.”

Ebu Sulejman Darani ka thënë:

“Unë lexoj një ajet dhe merrem me atë tre, katër apo pesë netë, dhe deri sa ta kuptoj mirë, nuk kaloj tek ajeti tjetër.”

Transmetohet se njëri nga parardhësit e mëdhenj ishte ndalur në suren *Hud* gjashtë muaj, duke e përsëritur dhe duke mos u ndalur së menduari për të.

Një besimtar ka thënë:

“Kam përfunduar një hatme çdo xhuma, çdo muaj dhe çdo vit, e ka edhe një hatme që e lexoj tashmë tridhjetë vjet, dhe ende nuk e kam përfunduar.”

Kjo është sipas mendimit dhe vlerësimit të tij. I njëjti person ka thënë:

- Jam punëtor ditor, javor, mujor dhe vjetor.

5. Përpjekja për ta kuptuar Kur'anin

Lexuesi përpiket, sipas mundësive, të kuptojë nga secili ajet atë që lexon, sepse në Kur'an përmenden cilësitë e Allahut Teala, veprat (*ef'al*) e Tij, fati i pejgamberëve a.s., gjendjet e atyre që i kanë mohuar dhe si kanë pësuar ata. Përmenden poashtu hallalli dhe harami, urdhrat e Allahut Teala, xhenneti dhe xhehenemi. Sa i përket cilësive të Allahut Teala, në Kur'an thuhet:

“Asgjë nuk i shëmbëllen Atij. Ai i dëgjon të gjitha dhe i sheh të gjitha” 42-Shura: 11

“Ai është Sunduesi, i Shenjti (i pastër nga çdo e metë), Paqëdhënësi, Dhënësi i sigurisë, Mbikëqyrësi mbi gjithçka, i Plotfuqishmi, Imponuesi, Madhështori. Qoftë i lartësuar Allahu mbi gjithçka që ia shoqërojnë Atij (në adhurim)! 59-Hashr: 23

Duhet të mendohet mbi domethënien e këtyre emrave dhe cilësive në mënyrë që të shpalosen të fshehtat e tyre sepse në to fshihen dituri të heshtura që iu zbulohen vetëm të udhëzuarve.

Në këtë tregon Alia r.a., kur thotë:

“Resulallahu a.s. nuk më ka treguar asgjë çfarë nuk u ka treguar edhe të tjerëve, vetëm se Allahu Teala i jep robët të Tij aftësi për të kuptuar.”

Pra secili le të synojë të arrijë këtë aftësi të perceptimit. Ibn Mesudi r.a., thoshte: *“Kush dëshiron diturinë e kaluar dhe të ardhmen, le të studiojë Kur’anin. Dituritë më të mëdha të Kur’anit gjinden tek emrat dhe cilësitë e Allahut. Shumica e njerëzve kuptojnë aq sa është shkalla e tyre e të kuptuarit dhe nuk thellohen më tepër.”*

Ndër mrekullitë e Allahut Teala përmendet krijimi i qiejve dhe Tokës, andaj le të kuptojë lexuesi nga këto ajete cilësitë e Allahut sepse vepra tregon vepruesin. Mrekullia e veprës është dëshmi e madhësisë së vepruesit. Prandaj duhet të kërkohet autori, e jo vepra. Ai që e njeh Hakun (të Vërtetën), atë e sheh në çdo gjë dhe çdokund Atë, sepse gjithçka është nga Ai, shkon te Ai, dhe Atij i takon, e Ai në fakt, është tërësia. Pra, çdo gjë është duke dëshmuar ekzistencën e Tij. Ai që nuk e sheh Atë kur shikon, llogaritet që nuk e njeh Atë. Ai që e ka njohur, ka kuptuar se çdo gjë përveç Allahut Teala është një hiç, dhe se çdo gjë do të shkatërrohet, përveç Dhatit (Qenies) të Allahut Teala. Kuptimi i kësaj nuk është se shkatërrimi do të ndodh më vonë, por të mendohet se qenia e çdo gjëje tashmë është në shkatërrim, përveç Dhatit (Qenies) së Allahut Teala. Për çkado mund të thuhet se ekziston, vetëm nëse mendohet si krijim i Allahut Teala.

Përndryshe, për nga pavarësia e fuqia, çdo gjë është mosekzistencë. Ja, ky është fillimi i diturisë *mukashefe*.²⁸ Prandaj, kur robi lexon ajetet:

“A e shihni atë që mbillni?” 56-Vakia: 63

²⁸ **Mukashefe:** zbulim; hap; qelë; fshehtësitë shpirtërore; të dihet një gjë para se të ndodh; nxjerrja në shesh e një sekreti ose të fshehte; të pamurit me syrin e zemrës.

“A e shihni ju (spermën) farën që e hedhni?”

56-Vakia: 58

“A e shihni ujin që e pini?” 56-Vakia: 68

“A e shihni zjarrin që e ndizni?” 56-Vakia: 71,

nuk do të duhej të kufizojë mendimin vetëm në bujqësi, spermë, ujë dhe zjarr, por duhet të mendojë më tutje rreth tyre, veç-e-veç.

Për shembull mbi spermën: si do të ndahet ajo në mish, eshtra, vena dhe qeliza nervore, dhe si krijohen forma të ndryshme: koka, duart, këmbët, lukthi, zemra e të tjera pastaj cilësitë e mira si dëgjimi, shikimi, rezonimi dhe si shfaqen edhe ato të papëlqyerat si zemërimi, pasionet, joshjet, padituria, gënjeshttrat dhe përleshjet, siç thotë Allahu Teala:

“A nuk sheh njeriu se si Ne e krijuam atë prej pikës së ujit (farës, spermës), e megjithatë, ai është kundërshtar i hapët.” 36-Ja-Sin: 77

Le të mendojë për këto gjëra të mahnitshme që të arrijë tek më e mahnitshmja, ashtu që sa herë vrojton veprimet, e sheh Vepruesin. Ne i cekëm disa ajete që flasin rreth Dhatit dhe cilësive të Allahut Teala.

E kur përmes ajeteve të Kur'anit mësohet mbi fatin e pejgamberëve a.s., si nuk ju kanë besuar, i kanë përgënjeshtruar, keqtrajtuar, madje disa prej tyre edhe i kanë mbytur, le të mendohet mbi mëvetësinë e Allahut Teala, i Cili nuk ka nevojë për asgjë në Qenien e Tij, as në cilësitë e Tij e as në veprimet e Tij, dhe kur lexon për ndihmën e Allahut pegamberëve, le të mendojë për fuqinë e Allahut Teala dhe dëshirën e Tij që t'a ndihmojë të vërtetën.

Duke e menduar gjendjen e atyre që kanë shtrembëruar të vërtetën, siç është Adi dhe Semudi, edhe për atë se çfarë ka ndodhur – le të ndjejnë frikën nga dënimi dhe hakmarrja e Allahut Teala. Nëse është i pakujdesshëm, bën sjellje të pahijshme le ta ketë për detyrë marrjen e mësimi, e nëse e mashton veten që koha po i kalon e dënimi nuk po i vie, le ta dijë sigurtë se do të ndeshet me zemërimin e Allahut, dhe se mbi të do të ndodhë ajo çfarë është gjykuar që të ndodhë.

I njëjti rast është edhe kur dëgjon përshkrimet e xhennetit dhe xhehenemit dhe gjithçka tjetër që përmendet në Kur'an, e nuk mund të numërohen të gjitha ato që do të duhej të kuptohen, sepse janë të pakufishme dhe çdo njeri posedon aq sa i është caktuar, e nuk ka asgjë të gjallë e as të vdekur që nuk është përmendur në librin e Allahut:

“Thuaj: ‘Sikur të ishte deti ngjyrë për t'i shkruar fjalët e Rabbit tim, deti (uji i tij) do të shterrej para se të përfundojnë fjalët e Rabbit tim, e edhe sikur të sillnim shtesë edhe një si ai (det).’” 18-Kehf: 109

Për këtë Aliu r.a., ka thënë:

“Po të doja, vetëm për suren Fatiha do ta shkruaja komentime për 70 deve ngarkesë.”

Qëllimi i kësaj që po themi është udhëzimi për ta kuptuar drejtë Kur'anin. Përndryshe nuk do të thotë të kuptohet thelbi i Kur'anit në tërësi. Sepse askush nuk ka fuqi për këtë. Për atë i cili as edhe në masën më të vogël nuk kupton nga Kur'ani.

Allahu Teala thotë:

“Midis tyre ka që bëjnë sikur të dëgjojnë ty, por, posa largohen prej teje, i pyesin ata të cilëve u është dhënë dituria: ‘Ç’tha ai më parë?!’ Këta janë ata, zemrat e të cilëve ua ka vulosur Allahu.” 47-Muhammed: 16

Për vulen e Allahut do të flasim në pikën 6. Është thënë që muridi nuk është murid derisa në Kur’an nuk gjen çdo gjë që dëshiron, duke mos bërë dallim në të dhe që nuk ka nevojë për askënd, përveç Allahut Teala.

6. Lirimi nga çdo gjë që pengon kuptimin

Shumica e njerëzve janë të kufizuar në kuptimin i domethënies së Kur’anit si pasojë e perdes që shejtani ka vendosë në zemrat e tyre andaj nuk i shohin bukuritë e së fshehtës së Kur’anit. Resulallahu s.a.v.s. thotë:

“Sikur shejtani të mos kishte qarkulluar në zemrën e njeriut, ai (njeriu) do të kishte parë botën (e padukshme) të *melekutit*.”²⁹

Janë katër pengesa që ndikojnë në të kuptuarit:

1. Vëmendja e drejtuar në leximin korekt të fjalëve duke u përpjekur që ato të shqiptohen mirë. Në këtë drejton shejtani, që është i ngarkuar që lexuesit e Kur’anit t’i largojë nga kuptimi i Kur’anit dhe i shtyen konstant që të përsërisin fjalët, sepse u duket sikur nuk kanë rrjedhur si duhet e në këtë mënyrë arrihet qëllimi i shejtanit; e si mundet të tillëve t’u zbulohet kuptimi i Kur’anit? Shejtani më së shumti i qeshet atij që bie pre e kësaj vesvese.

²⁹ Imam Ahmedi nga Ebu Hurejre r.a.

2. Pasimi i verbër i medh'hebit të caktuar të cilin e ka njohur në bazë të traditës, ka ngelur në të dhe është i vendosur që të mbes aty duke pasuar atë që e ka me të dëgjuar, e nuk ka arrit asgjë përmes udhëzimit shpirtëror apo dëshmisë. Andaj edhe vetë kuptimi i tij kufizohet në atë që ai e ka përqafuar me të dëgjuar. Nëse informohet për një hakikat dhe i shfaqet diçka që dallon nga ajo se çfarë e ka me të dëgjuar, shejtani e sulmon rëndë duke i thënë:

- Si mund të të bie në mend diçka e tillë që është në kundërthënie me besimin e baballarëve tu?!

E ky, duke i marrë ato që nuk i ka dëgjuar më herët si vesvese dhe provokim i shejtanit, largohet nga to dhe nga mendimet e ngjashme. Për të tillët sufitet thonë:

"Dituria është perde", e me 'dituri' kanë nënkuptuar besimin imitues që shumica e njerëzve vazhdojnë t'i përqafojnë në mënyrë të verbër ose përmes kuptimeve të drejtëpërdrejta, që mbështetësit e flaktë të këtyre medh'hebëve i kanë promovuar dhe transmetuar të tjerëve.

Në të vërtetë, dituria është ajo që njihet si pasojë e zbulimit dhe dëshmisë përmes rrugës së hakut; e si mund të jetë perde kur në fakt është qëllim përfundimtar?! Dituria e përfituar përmes imitimit të verbër ndonjëherë mund të jetë hendek për të kuptuar Kur'anin. Kështu është rasti kur ai që nga fjala *'istiva'* kupton vendosjen dhe qëndrimin në arsh, por megjithatë mundohet që këtë mendim t'a menjanojë nga vetja e tij sepse bie në kundërshtim me atë që ka fituar përmes pasimit të verbër. Dituria që e kemi marrë përmes pasimit të verbër mund të jetë e drejtë e prapë të na pamundësojë të kuptojmë domethënien e ajeteve të Kur'anit dhe zbulimet e tij, se e vërteta në çfarë janë të obliguar njerëzit që të besojnë ka

nivele, grada, fillime të jashtme (zahir) dhe thellësi të brenshme (batin). Këmbëngulja në zahir pengon depërtimin në batin, siç kemi përmendur tek dallimet mes diturisë së zahirit dhe batinit tek libri i *'Kavaid-ul akaid'* (Rregullat e besimit);

3. Prirja ndaj haramit dhe joshjeve apo në përgjithësi dhënia pas kënaqësive të kësaj bote. Gjithë kjo është pasojë e errësimit dhe ndryshkut të zemrës. Kjo është sikur perdja në pasqyrë që pengon shfaqjen; edhe këto vese të këqija bëhen perde në zemër dhe pengojnë shfaqjen e hakikatit. Në përgjithësi, si pasojë e këtyre shkaqeve, njerëzit nuk mund të kuptojnë hakikatin e Kur'anit. Aq sa vendosen në zemër këto vese të këqija aq mbulohet edhe kuptimi i Kur'anit Kerim. Aq sa pakësohen këto vese, aq shfaqen kuptimet e Kur'anit Kerim.

Shkurtimisht, zemra është si pasqyrë e veset janë si papastërti dhe ndryshk. Edhe kuptimet e Kur'anit Kerim janë si pamje në pasqyrë. Pastrimi i veseve të këqija nga zemra është si pastrimi i njollës dhe ngritja e perdës nga pasqyra. Andaj për këtë, Resulallahu s.a.v.s. thotë:

“Kur umeti im i jep shumë rëndësi dinarit dhe dirhemit, prej tyre largohet madhëria e Islamit. E kur braktis *'urdhrin e së mirës dhe ndalimin e së keqes'* do të mbesin të privuar nga bereqeti i shpalljes.”³⁰

Fudaji ibn Ijad ka thënë:

“Kjo do të thotë që do të jemi të privuar nga kuptimi i (domethënies së) Kur'anit.”

³⁰ Hadithin e transmeton Ibn Edu ed-Dun'ja.

Allahu Teala ka kushtëzuar për të kuptuar dhe përkujtuar largimin nga gjynahet dhe pendimin:

“(I bëmë ashtu) Dëshmi të dukshme dhe përkujtuese për secilin njeri që ka drejtuar mendjen.” 50-Kaf: 8

“Por përveç atyre që janë të kthyer te Zoti, të tjerët nuk marrin mësim.” 40- Gafir: 13

“Vetëm mendarët i pranojnë këshillat.”

39-Zumer: 9

Personi i cili i jep përparësi iluzioneve të kësaj dynjaje ndaj mirësive të ahiretit nuk mund të konsiderohet vërtet i mençur, dhe për këtë arsye nuk i shpalosen fshehtësitë e Kur'anit.

4. Leximi i interpretimeve zahir të Kur'anit dhe besimi që fjalët e vetme domethënëse të Kur'anit janë ato që janë komentuar nga Ibn Abbasi, Muxhahidi e të tjerë dhe se çdo komentim tjetër jashtë kësaj është komentim sipas mendimit personal, e ai që interpreton Kur'anin sipas mendimit të vet veçse i ka përgaditur vetes vendin në xhehenem. Kjo është poashtu një ndër pengesat e mëdha për të kuptuar Kur'anin. Interpretimin e Kur'anit sipas mendimit personal do ta shpjegojmë në kapitullin e katërt, e duke mos i kundërshtuar fjalët e Alisë r.a.:

“...vetëm se Allahu Teala i jep robët të Tij aftësi për të kuptuar.”

Sikur kuptimi zahir i fjalëve të Kur'anit të ishte i besueshëm vetëm në interpretimet që transmetohen nga Ibn Abbasi, Muxhahidi e të tjerët, njerëzit nuk do të kishin mosmarrëveshje në kuptimin e Kur'anit.

7. Drejtimi

Pra personi i cili lexon Kur'anin, duhet ta pranojë që Kur'ani i drejtohet atij, e kur të lexojë urdhrin apo ndalesën, të kuptojë se është urdhëruar apo i është ndaluar. Kur lexon premtimin apo kërcënimin, ta kuptojë drejtë. E kur lexon tregime për popujt dhe pejgamberët në të kaluarën, t'a dijë se qëllimi nuk është që tregimet të zbavisin njerëzit, por që prej tyre të merren mësim, e nga përmbajtja të nxjerret ajo që është e nevojshme. Nuk ka asnjë tregim në Kur'an e që nuk është i dobishëm për Resulallahun s.a.v.s. dhe umetin e tij.

Për këtë Allahu Teala thotë:

“Të gjitha këto që t'i rrëfyem ty nga lajmet e pejgamberëve, janë që ta forcojnë zemrën tënde.”

11-Hud: 120

Ai që lexon le ta dijë se Allahu e frymëzon lexuesin me qëndrueshmëri, durim dhe mbështetje siç i ka frymëzuar me qëndrueshmëri, durim dhe mbështetje pejgamberët të cilët kanë rezistuar tortura të ndryshme, në pritje të ndihmës nga Allahu në përhapjen e fesë, dhe duhet ta dijë që Kur'ani nuk i është shpallur Resulallahut s.a.v.s. vetëm për veten e tij por është shpallur për të gjithë si ilaç, udhëzues dhe nur.

Prandaj Allahu Teala urdhëron që të gjithë të jenë falënderues për shpalljen e Kur'anit të madhërishëm, dhe thotë:

“Kujtoni begatitë që u ka dhënë Allahu, edhe Librin (Kur'anin) dhe diturinë e hollësishme, që ua ka zbritur, për t'ju këshilluar juve.” 2-Bekare: 231

“Ne, ua kemi shpallur juve Librin, i cili është këshillë e lavdi për ju. Vallë, a nuk po kuptoni ju?”

21- Enbija: 10

“Ty ta zbritëm Kur'anin që t'u shpjegosh njerëzve atë që u është shpallur atyre dhe që të mendojnë ata.”

16-Nahl: 44

“Kështu Allahu ua sjell njerëzve shembujt e tyre.”

47-Muhammed: 3

“Dhe përmbajuni asaj më të mirës që u është shpallur (Kur'ani) nga Rabbi juaj.” 39-Zumer: 55

“Ky Kur'an është argument i qartë (dritë e shpëtimit), udhërrëfyes dhe mëshirë për njerëzit që besojnë paluhatshëm.” 45-Xhathije: 20

“Ky (Kur'ani) është sqarim për njerëzit, është udhëzim dhe këshillë për të devotshmit.”

3-Ali Imran: 138

Kur Allahu Teala u drejtohet të gjithë njerëzve, padyshim që i drejtohet edhe individit. Domethënë, gjatë leximit të Kur'anit, vet Kur'ani është duke iu drejtuar vet lexuesit. Allahu thotë:

“Më është shpallur ky Kur'an, që t'ju tërheqë vërejtjen me të, juve dhe atyre te kush arrin ky.”

6-Enam: 19

Muhammed Ibn Ka'b el- Kurzi ka thënë: *“Kur personi lexon Kur'anin është sikur Allahu Teala të bisedojë me atë person.”*

Personi i cili e pranon këtë e lexon Kur'anin si një letër e shkruar prej zotëriut për robin. Pra, nuk e llogarit si detyrë vetëm leximin e drejtë, por lexon duke menduar që të kuptojë se çfarë po urdhërohet, çfarë i kërkohet e nga çfarë ndalohet, dhe vepron në përputhje me to. Disa dijetarë kanë thënë: *“Ky Kur'an që përfshin urdhrat e Allahut na është dërguar nga Allahu Teala si një letër me pak fjalë e përmbajtja e tyre me shumë domethënie. Do të mendojmë për ajetet që lexojmë në namaz, do të mendojmë në vetmi dhe do ta zbatojmë.”*

Mali bin Dinar ka thënë:

“O lexues, çfarë ka mbjellur Kur'ani Kerim në zemrat tuaja? Kur'ani është shiu i zemrës dhe e gjallëron atë siç e gjelbëron shiu i pranverës sipërfaqen e tokës.”

Edhe Katede ka thënë:

“Kush lexon Kur'an, ose çohet me dobi ose me dëm.”

E Allahu Teala thotë:

“Ne të shpallim Kur'anin që është shërim dhe mëshirë për besimtarët, kurse jobesimtarëve nuk u shton tjetër përpos dëshpërim.” 17-Isra: 82

8. Ndikimi

Zemra duhet të ndikohet nga ajetet që lexon. Varësisht nga ajeti që lexon, të kuptohet ajo që lexohet përmes ndjenjave që lajmërohen në zemër, si pikëllim, frikë, shpresë, por edhe dashuri. Sa më shumë të kuptohet Kur'ani, aq më shumë shtohet gjendja e frikë-respektit. Lexuesi e kupton që është i kushtëzuar e që vetëm me vështirësi arrin mëshirën (*rahmet*) dhe falje (*magfiret*).

Allahu Teala thotë:

“Me të vërtetë, Unë jam falës për atë që pendohet dhe beson e punon vepra të mira, e qëndron në rrugë të drejtë.” 20-Ta-Ha: 82,

pra, faljen e ka lidhur për katër kushte; dhe thotë:

“Betohem në kohë, me të vërtetë, njeriu është në humbje, përveç atyre që besojnë dhe punojnë vepra të mira, dhe të cilët rekomandojnë njëri-tjetrit të vërtetën dhe të cilët i rekomandojnë njëri-tjetrit durimin.”

103- Asr: 1, 2, 3,

edhe shpëtimin nga humbja e ka lidhur për katër kushte.

Të gjitha këto përmbliidhen kur Allahu Teala thotë:

“Vërtet, mëshira e Allahut është afër punëmirëve.”

7-Araf: 56

Në këtë ajet shprehja *ihsan* përfshinë të gjitha mirësitë. Këtë do të kuptojë secili që shfleton Kur'anin nga fillimi në fund. Atëherë, kush e kupton, është e natyrshme që frikë-respekti dhe pikëllimi të jenë pjesë e gjendjes së tij. Për këtë Hasan Basriu ka thënë:

“Pasha Allahun, ai që lexon Kur'anin dhe beson në të, dita i nisë duke iu shtuar pikëllimi e zvogëluar lumturia: qanë më shumë e qesh më pak, angazhohet më shumë e dembeloset më pak.”

Vuhejb ibn Verd ka thënë:

“Kemi shikuar të gjitha hadithet e këshillat, e nuk kemi gjetur asgjë që zbut më shumë zemrat e që shkakton pikëllim më shumë sesa leximi i Kur'anit duke menduar dhe kuptuar.”

Ndikimi i leximit tek lexuesi do të thotë që lexuesi përjeton gjendje sipas kuptimit të ajeteve të lexuara. Për shembull: kur lexon ajetet frikësuese ose ajetet e faljes që janë të lidhura për kushte, duke u frikësuar prej dënimit dhe mos-zbatimit të kushteve, duhet të përjetojë gjendje sikur do të shkatërrohet. Kur lexon ajetet që premtojnë lehtësi dhe falje duhet të gëzohet aq sikur të fluturonte nga gëzimi. Tek përmendja e cilësive të Allahut dhe *Emrave të Bukur* (esmaul husna) të Allahut, duhet të ulë kokën me nderim karshi madhësisë së Tij. Tek leximi i ajeteve ku pabesimtarët i etiketojnë Allahut Teala gjëra absurde siç është atribuimi i fëmiut ose tjera, do të ulin zërin dhe ndjejnë turp nga shëmtia e shprehjeve të tyre.

Tek përshkrimi i xhenetit, duhet të shfaqet dëshira e zjarrtë për të, e tek përshkrimi i xhehenemit, të dridhet nga frika. Kur Resulallahu s.a.v.s., i tha Ibn Mesudit:

- **Më lexo...; e Mesudi tregon:**

"...fillova suren 'Nisa' e kur mbërriva tek ajeti 41:

"Si do të bëhet kur prej çdo populli të sjellin dëshmitarë dhe të të sjellin ty për dëshmitar mbi të gjithë ata?!";

Resulallahut s.a.v.s., i rrodhën lotë, e më tha:

- **Tani është mjaft**; soditja shpirtërore e asaj gjendje ia pushtoi zemrën."

Ka pasë të tillë që kanë ndjerë frikë ndaj Allahut Teala sa që kanë humbur vetëdijen kur kanë lexuar ajetin mbi kërcënimet. Bile ka pasë të tillë që kanë vdekur. Kjo gjendje e pengon lexuesin që të lexojë Kur'anin si tregim. Kur lexon:

"Thuaj: Nëse e kundërshtoj Rabbin tim i droj dënimit të Ditës së Madhe." 6- Enam: 15,

e nuk frikësohet, do të thotë që nuk e ka lexuar Kur'anin duke menduar, por e ka lexuar si një tregim.

Kur lexon:

**“O Rabbi ynë, te Ti mbështetemi, Ty të drejtohem
dhe te Ti do të kthehem.”** 60-Mumtehine: 4,
e nuk është në gjendje t’i mbështetet Allahut, të drejtohet
dhe të kthehet, ai sikur të ketë lexuar një tregim.

Kur lexon:

**“Ne, me të vërtetë, do të durojmë në atë që na
mundoni ju.”** 14-Ibrahim: 12,
le të jetë në gjendje të durimit dhe vendosmërisë, pra i
durueshëm që të ndjejë kënaqësinë në lexim.

Nëse nuk i ka këto tipare dhe zemra nuk është në
këto gjendje, e vetmja që nxjerrë nga leximi është lëvizja e
gjuhës, bashkë me mallkimin që i bëhet mbi veten, sepse
në fjalët e Allahut Teala, thuhet:

“...pra mallkimi i Allahut qoftë kundër mizorëve!”

11-Hud: 18

**“Tek Allahu është shumë e urrejtur ta thoni atë që
nuk e punoni!”** 61-Saf: 3

**“Njerëzve u është afruar koha e llogarisë së tyre, e
ata të hutuar në pakujdesi, nuk përgatiten fare për të.”**

21-Enbija: 1

**“Andaj, ti largohu prej atij që ia ka kthyer shpinën
Kur'anit dhe që nuk do tjetër vetëm jetën e Dunjasë!”**

53-Nexhm: 29

“E ata që nuk pendohen, janë mizorë.”

49-Huxhurat: 11

Pra, duke i lexuar qartë këto ajete, ai vetëm e mallkon veten dhe në të njejtën kohë merr pjesë edhe në këto ajete:

“Disa prej atyre janë analfabetë, nuk e njohin Librin, përveç disa trillimeve dhe flasin vetëm me hamendje.”

2-Bekare: 78

“E, sa shumë dokumente ka në qiej dhe në Tokë pranë të cilëve kalojnë ata, e ata shmangën nga ato, e nuk mendojnë!” 12- Jusuf: 105

Sepse Kur’ani shpjegon shenjat e qiejve dhe të tokës. Kur lexon këto ajete dhe ato nuk ndikojnë në të, është sikur t’ua ketë kthyer kokën atyre. Prandaj është thënë se: *“Atij që nuk përvetëson cilësi fisnike kur lexon Kur’an, Allahu Teala i drejtohet me fjalët:*

- Çfarë ke ti me fjalën Time kur fytyrën Ma kthen! Lëre fjalën Time nëse nuk Më pendohesh!”

Gjynahqari që lexon Kur’an dhe çdoherë e përsërit gjynahun i përngjanë atij që çdo ditë lexon nga disa herë letrën e kryetarit të shtetit ku ndodhen udhëzimet e rregullave të drejtësisë dhe të ndërtimit të shtetit, ndërsa ai punon në shkatërrim dhe kufizohet vetëm në studimin e formës së letrës. Ndoshta kur do të linte leximin e letrës, derisa vepron në kundërshtim me udhëzimet, do të largohej nga përqeshja e fjalës së kryetarit të shtetit dhe urrejtjes ndaj së cilës ekzpozohet. Për këtë, Jusuf ibn Esbat ka thënë:

“Mendoj të lexoj Kur’an por kur kujtohem për gjithë përmbajtjen e tij, frikësohem nga urrejtja dhe kthehem kah dhikri dhe kërkimfalja (istigfar).”

Për ata që nuk veprojnë sipas Kur'anit vlejné fjalët e Allahut:

“E ata pastaj e hodhën pas shpine (nuk vepruan sipas tij) dhe atë (premtimin) e ndërruan për një vlerë të vogël. E, sa këmbim i shëmtuar është ai që bënë ata!”

3-Ali Imran: 187

Prandaj Resulallahu a.s. ka thënë:

“Lexoni Kur'an derisa i keni zemrat e bashkuara dhe genia juaj i kupton fjalët në të, e kur të shpërndaheni, atëherë nuk jeni duke e lexuar Kur'anin”; e një transmetim tjetër:

“...e kur të hamendeni, lereni!”³¹

Allahu Teala thotë:

“E, besimtarë të vërtetë janë vetëm ata, të cilëve kur përmendet Allahu u rrëqethen zemrat e tyre, të cilëve kur u lexohen ajetet e Tij u shtohet besimi, dhe që janë të mbështetur vetëm te Rabbi i tyre.”^{8-Enfal: 2}

Resulallahu s.a.v.s., thotë:

“Më së miri lexon Kur'an ai i cili kur dëgjohe duke lexuar e sheh sa i frikësohet Allahut Teala.”³²

E në një hadhith tjetër:

“Kur'ani më me kënaqësi dëgjohe nga ai i cili i frikësohet Allahut.”³³

³¹ Buhariu dhe Muslimi.

³² Ibn Maxhe.

³³ E transmeton Ebu Abdullah el-Hakim nga Ebul-Kasim el-Gafiki.

Kur'ani lexohet për të vendosur frikën në zemër dhe për të vepruar në përputhje me të. Nëse ky nuk është qëllimi i leximit të Kur'anit, lëvizja e shkronjave nëpër gjuhë nuk ka ndonjë rëndësi.

Për këtë një lexues i Kur'anit ka thënë:

“Kam lexuar Kur'an para shejhut tim dhe më pas dëshirova të lexoj për të dytën herë, e më refuzoi duke më thënë:

- Me leximin e Kur'anit para meje e ke bërë detyrën tënde, shko tash e lexo para Allahut dhe shiqo se në çka të urdhëron e çfarë të ka ndaluar.

As'habët janë marrë me këto gjendje dhe veprime. Resulallahu s.a.v.s. ka ndërruar jetë në kohën kur kanë jetuar 20.000 as'habë, e vetëm 6 prej tyre e kanë ditur Kur'anin përmendësh, e për dy mes tyre ekzistojnë informata kundërtënjëse. Shumica e tyre kanë ditur përmendësh një apo dy sure, më së shumti.³⁴ Ai i cili ka ditur përmendësh suren *el-Bekare* dhe *el-En'am* është konsideruar *alim* (dijetar).

³⁴ Në pjesën: "Resulallahu s.a.v.s. ka ndërruar jetë në kohën kur kanë jetuar 20.000 as'habë... shumica e tyre kanë ditur përmendësh një apo dy sure, më së shumti." them se me: "20.000 as'habë..." mendohet vetëm për ata në Medinë, sepse në të kundërtën transmetojmë nga Ebu Zur'e er-Raziu që ka thënë: "Ka ndërruar jetë, e prapa tij kanë mbetur 114.000 as'habë..." Në libra mbi jetën e Muhammedit a.s., është shkruar që mes as'habëve kanë ekzistuar me qindra që e kanë ditur Kur'anin përmendësh (hafizë), e këtu mendohet vetëm për ata të cilët e kanë ditur edhe kuptimin e plotë.

Njëri nga ta kur ka ardhur të mësojë Kur'an dhe ka arritur deri tek fjalët e Allahut:

"...e kush ka bërë ndonjë të keqe, qoftë sa një thërmijë, do ta shohë atë" (99-Zelzele: 8) ka thënë:

- *kjo mjafton*, dhe ka shkuar. Në këtë, Resulallahu s.a.v.s., tha:

- *Ky person shkoi duke e kuptuar fenë.*

Janë madhështore këto gjendje që Allahu Teala ia dhuron zemrës së besimtarit pas kuptimit të një ajeti; e vetëm prej lëvizjes së gjuhës ka pak dobi. Për më tepër, ai i cili vetëm me gjuhë lexon Kur'an dhe i ikë praktikimit të tij, mund të jetë ndër ata për të cilët aludohet në fjalët e Allahut Teala:

"E kush ia kthen shpinën udhëzimit Tim, do të ketë jetë të vështirë dhe në ditën e kijametit do ta ringjall të verbër." 20-Ta Ha: 124, dhe:

"Ashtu si i harrove ti argumentet Tona që t'i ofruam, ashtu je ti i harruar sot" 20-Ta Ha: 126, do të thotë, i ke lënë, nuk ke kushtuar vëmendje ndaj tyre dhe nuk je angazhuar rreth tyre. Për atë që nuk zbaton urdhrin në tërësi thuhet që e ka lënë pasdore, e tek lexuesi i Kur'anit është e nevojshme që si tërësi të jenë prezente, gjuha, mendja e zemra. Roli i gjuhës është të lexojë drejtë dhe rrjedhshëm shkronjat, roli i mendjes të shpjegojë kuptimet, ndërsa roli i zemrës të marrë porosinë dhe të jetësojë përmbajtjen e Kur'anit duke u larguar nga ajo që është e ndaluar dhe duke pranuar atë që urdhërohet. Andaj, gjuha lexon ngadalë dhe rrjedhshëm, mendja përkthen, e zemra merr mësim.

9. Ngritja

Me këtë synohet ngritja deri në atë gradë kur të jetë duke e dëgjuar Kur'anin nga Allahu, e jo nga vetja.

Janë tri shkallë të leximit të Kur'anit:

Shkalla më e ulët është kur njeriu supozon që po e lexon Kur'anin e Allahut Teala duke qëndruar para Tij, ndërsa Ai po e dëgjon. Padyshim personi në këtë gjendje është i butë, i urtë dhe modest;

Shkalla e dytë është kur njeriu beson me zemër se Allahu Teala po e shikon dhe po i drejtohet me mirësinë e Vet, dhe me të flet duke e mbuluar me mirësi dhe bekim. Personi i cili me këtë mendim lexon Kur'anin, i përulet Kur'anit me respekt dhe mundohet ta kuptojë; e

Shkalla e tretë është kur njeriu në bisedë e sheh Folësin e në fjalë i sheh cilësitë e Tij. Tashmë nuk i kushton vëmendje as vetes, as leximit të Kur'anit, as mirësive që i përfiton me lexim ani pse mirësitë shfaqen; vëmendja i drejtohet tek Folësi. E tërë mendja e tij është lidhur tek Ai, sikur ta shihte.

Kjo është shkalla e të afërmve të Allahut (*mukarrebun*), e dyta është shkalla e *as'habul jemin* (në ahiret do të marrin librin e veprave në anën e djathtë), e para është shkalla e sufive e jashtë këtyre tri shkallëve janë shkallët e *gafilëve*.

Xhafa ibn Muhammed Sadik r.a., ka thënë:

“Vallahi, Ai shfaqet tek krijesat e Tij përmes fjalës së Tij, por ata nuk kuptojnë.”

Një herë, Muhammed Sadik humbi vetëdijen në një namaz, e kur e pyetën për shkakun, tha: *“Po përsëritja vetëm një ajet në zemër derisa nuk e dëgjova nga vet Folësi, e trupi im nuk kishte forcë ta përballojë shfaqjen e fuqisë së Tij, dhe humba vetëdijen.”*

Në këtë gradë shtohet kënaqësia e leximit dhe lutjes.

Për këtë, një dijetar ka thënë:

“Kam lexuar Kur’an dhe nuk ndjeva kënaqësi në të, derisa nuk e kam lexuar ashtu sikur ta kem dëgjuar Resulallahun a.s. se si ia lexon as’habëve të vet, dhe atëherë fillova të ndjej kënaqësi. Më pas u ngrita në shkallë më të lartë dhe lexoja sikur ta kem dëgjuar Xhibrilin a.s. se si ia lexon Resulallahut s.a.v.s., dhe ndjeva edhe më shumë kënaqësi. E më pas Allahu më ngriti edhe një shkallë, e tash e dëgjoj nga vet Folësi. Në këtë gjendje kam gjetur kënaqësinë më të madhe, e nuk mund të qëndroj pa të.”

Osmani dhe Huzejfe r.a., kanë thënë:

“Po te ishin zemrat e pastra, nuk do të mund të ngopeshin nga leximi i Kur’anit.”

Këtë e kanë thënë për arsye se përmes zemrës së pastër në të folur kupton Folësin. Për këtë Sabit Benani ka thënë:

“Jam munduar rreth Kur’anit 20 vite, dhe jam kënaqur me të për 20 vite.”

Por, për ta kuptuar Folësin në lexim, duhet përshtatur këtyre urdhrave të Allahut Teala:

“Andaj, mbështetuni tek Allahu.” 51-Dharijat: 50

“E mos i përshkruani Allahut zot tjetër.”

51-Dharijat: 51

Kush nuk e sheh në gjithçka Atë, do të thotë që ka shikuar tjetrin. Kujt i kushton vëmendje robi përveç Allahut, aty ekziston një anë e shirkut të fshehur. Vërtetë tevhidi (Njëshmëria e Allahut), do të thotë që në çdo gjë sheh fuqinë dhe madhësinë e Allahut.

10. Largimi

Me këtë nënkuptohet që personi i cili lexon Kur'an të heqë dorë nga çfarëdo që i jep fuqi e të mos e sheh veten me sytë e vetëkënaqësisë edhe sikur të jetë i pastër nga gabimet. Kur të lexojë ajete që premtojnë apo lavdërime të të mirëve, të mos e sheh veten ndër ta, por le të jetë në gjendje që t'i njeh ata që janë të sigurtë dhe të drejtë (*siddikun*) dhe të shpresojë që Allahu Teala do ta takojë me ta. Kur të lexojë ajetet ku flitet për urrejtjen e turpin drejtuar ndaj atyre që gabojnë (gjynahqarëve), dhe atyre që janë të parregullt në kryerjen e obligimeve, do të njoh veten në mesin e tyre dhe nga frika do të mendojë që i drejtohet vet atij. Lidhur me këtë, Ibn Omer r.a., tha:

“Allahu im, kërkoj falje nga Ti për zullumin dhe mosmirënjohjen time”, e dikush e pyeti:

“Në rregull për zullumin, por nga erdhi mosmirënjohja?!”, në çka Abdullahu i lexoi ajetin:

“Njeriu, me të vërtetë, është zullumqar dhe mosmirënjohës.” 14-Ibrahim: 34

Dikush e pyeti Jusuf ibn Esbatin:

- *Për çka bën dua kur lexon Kur'an?*, e ky i tha:

“Për çka të bëj dua? Lus Allahun të më falë për lëshimet e bëra, nga 70 herë.

E kur gjatë leximit të Kur'anit e sheh veten duke bërë lëshime, kjo është shkaku i afërsisë së rahmetit të Allahut Teala. Sepse personi duke qenë i afërt pranon që është larg, e në saje të kësaj frike i jepet një gradë më e lartë se sa grada e afërsisë.

E kundërta e kësaj, duke qenë larg, llogarit veten që është i afërt, e kjo do ta largojë në një gradë më të ulët sesa që ndodhet për momentin. Kurdo që i pëlqen vetja dhe është i kënaqur nga gjendja, shkatërrohet. E nëse nuk i pëlqen vetja, dhe ngritet në gjendje që nuk sheh asgjë përveç Allahut Teala, duke lexuar Kur'an, i shfaqen fshehtësitë e botës së melekutit.

Ebu Sulejman Darani i premtoi mikut Inb Sevbanit që do të shkonte tek ai për darkë, por nuk pati mundësi të shkojë. Kur u takuan në mëngjes, miku e pyeti përse nuk erdhi, e Sulejman Darani tha:

- Po të mos kisha premtuar për mbrëmë, nuk do të tregoja... kur fala jacinë, i thashë vetes: "Do të fali edhe namazin e vitrit para se të vij tek ti, pasi që nuk jam i sigurt se kur dhe ku me pret vdekja." E kur e lexova duanë e kunutit, mu paraqit para syve një bahçe plot gjelbërim, mbushur me trëndafila nga xhenneti, dhe i sodita ato derisa lindi dielli. Ky ishte shkaku që nuk erdha.

Soditje shpirtërore si kjo realizohet vetëm kur kërkesat dhe dëshirat e vetes (nefs) largohen dhe kur ndërpritet së kushtuari vëmendje nefsit. Më pas, këto soditje shpirtërore ndryshohen sipas gjendjeve që përjetohen, e kur robi të lexojë ajete mbi shpresën dhe kur ekziston një shpresë pozitive, do t'i shfaqen pamje nga xhenneti dhe do t'i sodit sikur të jetë duke i shiquar me sy.

E kur lexon ajetet e dënimit do t'i shfaqet xhehenemi dhe do të sheh pamje të ndryshme nga dënimet që pasojnë në xhehenem.

Fjala e Allahut Teala përfshin kuptimet që japin lehtësim dhe bukuri, vështirësi dhe kuptime të zorshme, shpresë dhe frikë, sepse një pjesë e ajeteve janë ajete të rahmetit që japin shpresë, e një pjesë e ajeteve janë dënime frikësuese dhe hakmarrje. Duke u bazuar në atë se si i kupton fjalët e Allahut Teala dhe cilësitë e Tij, njeriu kalon në gjendje të ndryshme dhe përshtatshëm me atë gjendje realizohet suditja. Është e pamundur që gjendja e lexuesit të jetë përherë njësoj derisa lexon gjëra të ndryshme, sepse në të gjenden fjalë si: *i kënaqur, i zemëruar, mirëbërës, hakmarrës, pastaj fjalët e mëshiruesit dhe dashamirësit që jep afat, dhe që asgjë nuk lë pas dore.*

KUPTIMI I KUR'ANIT DHE INTERPRETIMI SIPAS MENDIMIT TË VET PA U MBËSHTETUR NË TRANSMETIME

Ndoshta do të thuash: *“Më herët e ke theksuar rëndësinë e kuptimit të fshehtave të Kur'anit dhe gjithë domethënies që i zbulohet vetëm atyre që kanë zemër të pastër, e si mundet që një gjë e tillë të jetë e pëlqyeshme kur Resulallahu a.s. ka thënë:*

- Kush interpreton Kur'anin sipas mendimit të vet, le të përgaditë një vend për vete në xhehenem!”;

Për këtë arsye, dijetarët që interpretojnë Kur'anin në bazë të kuptimit të jashtëm (zahir) kanë gjykuar komentuesit e Tasavvufit. Kjo ka ndodhur nga shkaku i interpretimit të kuptimit të disa fjalëve të Kur'anit ndryshe nga ajo që është transmetuar nga Ibn Abbasi dhe *mufessirët* (komentuesit klasik) të tjerë, dhe këtë e kanë konsideruar si jo të besueshme, bile e kanë konsideruar si kufër.

Nëse është e drejtë ajo çka kanë thënë mufessirët atëherë çka është qëllimi i kuptimit të Kur'anit, përveç mbajtjes në mend të interpretimit të tij? E nëse nuk është e drejtë, atëherë çka është kuptimi i hadithit:

“Kush interpreton Kur'anin sipas mendimit të vet, le të përgaditë një vend për vete në xhehenem”?

Ta dish, ai që konsideron se Kur'ani nuk ka kuptim tjetër përveç interpretimit të jashtëm - ai flet vetëm për aftësinë e vet për të kuptuar dhe ka të drejtë kur flet për

veten, mirëpo nuk ka të drejtë të zbret secilin njeri në nivelin e aftësisë së të kuptuarit e vet dhe secili ta shikoj nga këndi i tij. Por hakikat është; për njohësit kuptimet e Kur'anin Kerim janë (me kuptim) të gjerë. Hadithe dhe (lajmet) transmetimet egjeneratave të para këtë tregojnë shumë qartë. Kurse Alia r.a., ka thënë:

“Vetëm se Allahu Teala i jep robët të Tij aftësi të veçantë për të kuptuar Kur'anin.” Nëse nuk do të kishte tjetër kuptim të Kur'anit përveç komentimit të Ibn Abbasit dhe mufessirëve të tjerë, e çfarë kuptimi atëherë ka thënia e hazreti Aliut r.a.

Resulallahu s.a.v.s. thotë:

“Kur'ani e ka edhe të jashtmen edhe të brendshmen, normën dhe qëllimin.”

Ky hadith transmetohet se është thënie e Ibn Mesudit, e ai është një ndër mufessirët kryesor. E atëherë çfarë kuptimi mbetet në të jashtmen, të brendshmen, normën dhe qëllimin? E çka mund të jetë kuptimi i fjalëve të Alisë r.a., kur thotë:

“Po të doja, vetëm për suren Fatiha do ta shkruaja komentime për 70 deve ngarkesë”; që do të thotë se komentimi i jashtëm është i shkurtër.

Ebu Derda r.a., thotë:

“Personi nuk mundet të bëhet fakih derisa nuk e kupton Kur'anin.”

Disa dijetarë kanë thënë:

“Çdo ajet mund të kuptohet në 60.000 mënyra të ndryshme, ndërsa kuptimet e mbetura (që janë të paarritshme për njeriun) janë larg numërimit”.

Të tjerët thonë: “Kur’ani ka 77.200 kuptime, sepse çdo fjalë është një kuptim i ri.”

E kjo katërfishohet sepse çdo fjalë e ka kuptimin e jashtëm, të brendshëm, normën dhe qëllimin.

Resulallahu, s.a.v.s., thoshte:

“Bismil’lahi’r-Rahmani’r-Rahim”

(Me emrin e Allahut, Mëshiruesit, Mëshirëbërësit), dhe e përseriste njëzet herë, që të mendonte mbi domethënien e saj.

Ibn Mesud r.a., ka thënë:

“Kush e dëshiron diturinë e kaluar dhe ardhshme, le të vazhdon të studiojë Kur’anin le të mendojë mbi Kur’anin”.

Është e qartë që një dituri e tillë nuk arrihet vetëm me interpretimin e jashtëm (zahir). Shkurtimisht, të gjitha dituritë janë të përfshira në cilësitë dhe veprat (ef’al) të Allahut Teala. Këto dituri janë të pafundme, e në Kur’an është sqarimi për të gjitha këto dituri ndërsa thellimi në detajet e tyre varet nga aftësia e të kuptuarit të Kur’anit, vetëm interpretimi i jashtëm nuk mjafton. Bile, për gjithçka që është problematike për dituritë teorike dhe në çka njerëzit ndahen përsa i përket mendimeve, në Kur’an mund të gjinden shenjat të cilat mund t’i njohin vetëm ata që e kuptojnë Kur’anin.

Atëherë si mundet t’i mjaftojë kësaj vetëm interpretimi dhe shpjegimi i domethënies së jashtme?! Për këtë arsye Resulallahu s.a.v.s., thotë:

“Lexoni Kur’an dhe hulumtoni mrekullitë që gjenden ne te.”³⁵

³⁵ Ibn Ebi Shejbe ne el-Musannef.

E në një hadith që transmeton Alia r.a., Resulallahu, s.a.v.s., thotë:

“Betohem në Allahun i Cili më ka dërguar si pejgamber i vërtetë (hak), që ummeti im do të ndahet rreth themelit të fesë dhe të bashkësisë së tyre në shtatëdhjetë e dy sekte. Që të gjithë do të jenë të devijuar dhe do t’i devijojnë të tjerët duke u thirrur në xhehenem. Kur kjo të ndodhë, mbahuni pas Librit të Allahut Teala, se në të lajmërohet për ata që ishin para juve dhe lajmet për atë se çka do të ndodhë pas juve, dhe vendimi për atë se çka ndodhë në mes jush. Kush nga mizorët kundërshton Kur’anin, Allahu i’a thyen kurrizin. Kush e le Kur’anin e kërkon dituri në tjetër vend, Allahu do ta lërë të devijuar. Kur’ani është litar i fortë i Allahut, nur i qartë i Tij dhe ilaç i dobishëm; mbrojtje për atë që e pranon e shpëtim për atë që e pason. Nuk është e shtrembëruar e që të drejtohet e as e devijuar që të korigjohet. Mrekullitë e tij nuk nuk kanë mbarim, Leximi në mënyrë të përsëritur nuk e vjetëron Kur’anin.”³⁶

Huzejfe tregon: *“Kur i dëgjova fjalët e Resulallahut s.a.v.s., mbi mospajtimet dhe ndarjet që do të ndodhin tek ummeti, e pyeta:*

- O i Dërguari i Allahut, e çka më urdhëron nëse e arrijë atë kohë?; e Resulallahu s.a.v.s., më tha:

- Lexo Librin e Allahut dhe vepro sipas përmbajtjes së tij, aty është shpëtimi.

Tri herë e pyeta, e tri herë më tha:

³⁶ Ibn Maxh nga Tirmidhiu.

- Lexo Librin e Allahut dhe vepro sipas përmbajtjes se tij, aty është shpëtimi. ”³⁷

Alia r.a., ka thënë:

”Kush e kupton Kur’anin, me të mund të jap shpjegime mbi gjithë diturinë”, duke aluduar që Kur’ani është bazë për të gjitha dituritë.

Në komentimin e ajetit:

”...Cilit do që i është dhënë urtësia, vërtet që i është dhënë një mirësi e madhe...” (2-Bekare: 269), Ibn Abbas r.a. ka thënë se qëllimi nga hikmeti është aftësia për ta kuptuar Kur’anin. Edhe për ajetin:

“Ne e bëmë Sulejmanin ta kuptonte drejtë çështjen dhe, që të dyve u dhamë zotërim e dituri”
(21-Enbija: 79), ka thënë:

“Atë që u ka dhënë (të përbashkët) të dyve (Davudit dhe Sulejmanin a.s.) Allahu e ka emëruar me zotërim dhe dituri. Sulejmanit a.s., i ka dhënë në mënyrë të veçantë zgjuarsinë, dhe e ka emëruar fehm (aftësia për të kuptuar). Gjithashtu këtë fehm e ka paraqitur mbi zotërimin dhe diturinë.”

Gjithë kjo tregon që ekziston një hapësire dhe gjerësi e pafundme tek të kuptuarit e domethënies së Kur’anit e që interpretimet e jashtme të Kur’anit nuk janë kufiri i të kuptuarit të tij. Fjalët e Resulallahut s.a.v.s.:

“Kush interpreton Kur’anin sipas mendimit të vet...”,

³⁷ Hadithin e Huzejfes e transmeton Ebu Davud, en-Nesai në el-Kubra ku thuhet: Lexo Librin e Allahut Teala dhe paso atë çka është në të...dhe këtë e ka thënë tri here.

dhe ndalimi i kësaj nga ana e Resulallahut, s.a.v.s., e edhe fjalët e Ebu Bekrit: *“Cila tokë do të më mbajë e qiell të më mbulojë nëse interpretoj Kur’anin sipas mendimit tim?”*, dhe të tjera transmetime që ndalojnë interpretimin e Kur’anit sipas mendimit të vet, mund të mendohen dhe kuptohen nga dy drejtime:

E para është të braktis synimin që të nxjerrë një kuptim logjik nga Kur’ani sipas mendimit vet dhe të mjaftohet vetëm me atë që ka dëgjuar; dhe

E dyta është synimi i një kuptimi tjetër. Pra, të jetë i mjaftueshëm kuptimi i Kur’anit vetëm me atë që është dëgjuar nga Resulallahu s.a.v.s., e askush të mos interpretojë Kur’anin nga aspekte tjera:

1. Duhet të dëgjohet dhe bazohet në fjalët e Resulallahut, s.a.v.s., për të gjitha kuptimet e Kur’anit. Mirëpo nga Resulallahu s.a.v.s., është dëgjuar vetëm interpretimi i disa ajeteve, e për të tjerë jo. Atëherë nuk do të duhej të pranohen edhe interpretimet e Ibn Abbasit dhe Ibn Mesudit. Sepse as ata nuk e kanë dëgjuar interpretimin e shumicës së ajeteve nga Resulallahu, s.a.v.s., dhe i kanë interpretuar sipas mendimit të tyre personal, e edhe interpretimet e as’habëve tjerë duhet vlerësuar njejtë.

2. As’habët dhe mufessirët janë ndarë në mes të interpretimeve të disa prej ajeteve dhe për ato ajete ekzistojnë mendime të ndryshme. Është e pamundur që të gjitha këto janë dëgjuar nga Resulallahu s.a.v.s., e nëse është dëgjuar vetëm një do të duhej të refuzohen të tjerët, por asnjë nuk është refuzuar. Për këtë arsye kuptohet qartë që çdo mufessir e ka interpretuar Kur’anin sipas aftësisë së vet. Bile, mbi shkronjat në filimin e ajeteve (*nun, kaf, sad, elif, lam, mim*) janë shtatë mendime të ndryshme

të shprehura që nuk mund të harmonizohen. Kështu, disa thonë që *“Elif, Lam, Ra”* janë shkronja të emrit *er-Rahman* (Mëshirëploti). Të tjerë thonë që *Elif* tregon në Allahun Teala, *Lam* në Rahman e *‘Latif’* dhe *Ra* në Rahim, e ka edhe mendime të tjera mbi këtë çështje. Është e pamundur që të harmonizohen që të gjitha interpretimet, e si mund të jetë e mundur që të gjitha janë dëgjuar nga Resulallahu s.a.v.s?

3. Resulallahu s.a.v.s., u lut për Ibn Abbasin r.a.:

“O Allah, Bëj që (Ibn Abbasi) të kuptojë fenë dhe mësoja interpretimin”³⁸;

Nëse kuptimi i Kur’anit është vetëm ajo që është dëgjuar nga Resulallahu s.a.v.s., dhe që është mësuar përmendësh, atëherë çfarë kuptimi do të kishte kjo lutje e Resulallahut, s.a.v.s.?

4. Allahu Teala thotë:

“...ata do dinin të nxjerrin përfundime”

(4-Nisa: 83), dhe me këtë ka vërtetuar mundësinë që dijetarët nxjerrin kuptim nga teksti (*istinbat*) e është e njohur që nxjerrja e kuptimit nga teksti është tjetër (kuptim) nga ajo që ka dëgjuar.

Të gjitha këto dëshmi që i cekëm për kuptimin e Kur’anit e zhvlerësojnë kushtin që tek interpretimi i Kur’anit duhet ajo që është dëgjuar. Prandaj është e lejuar për të gjithë sipas aftësisë së kuptuarit dhe inteligjencës (me kusht që nuk kundërshton esencën e islamit) të nxjerrin kuptimin nga Kur’ani.

³⁸Buhariu nga Ibn Abbasi.

Sa për hadithin:

- Kush interpreton Kur'anin sipas mendimit të vet, le të përgaditë një vend për vete në xhehenem!";

që ndalon interpretimin sipas mendimit të vet, janë dy arsye për ndalesë:

1. Për atë që ka një qëllim, e zemra e tij anon kah qëllimi i tij dhe e interpreton Kur'anin sipas mendimit të tij që të deshmojë korrektësinë e qëllimit të tij. E po të mos e kishte këtë qëllim në zemër, assesi nuk do të mund ta gjente një kuptim të tillë në Kur'an. Interpretimi si ky ndonjëherë bëhet me dituri, sikur personi që dëshmon me ndonjë ajet të Kur'anit korrektësinë e bidatit të vet, edhe pse është i vetëdijshëm që ajeti Kur'anor nuk është në atë kuptim, por kështu vepron për ta heshtur kundërshtarin. Ndonjëherë kjo bëhet edhe pa vetëdije.

Kur ajeti përmbanë më shumë domethënie, e ky preferon atë kuptim që përputhet me dëshirën e tij dhe atë e pranon. Në këtë mënyrë bëhet që ka interpretuar Kur'anin sipas mendimit të vet, sepse atë kuptim e ka sjell preferenca i tij. Nëse nuk do të kishte dëshiruar kështu, nuk do të preferonte atë kuptim. Nganjëherë personi mund të ketë një qëllim konkret dhe për ta përforcuar qëllimin, kërkon një dëshmi në Kur'an edhe duke e ditur se kuptimi dhe qëllimi nuk i përshtaten qëndrimit të tij, e merr si dëshmi. Sikur personi që thërret njerëzit në falje për namazin e natës, lutje (dua) dhe në kërkim-falje nga Allahu (*istigfar*) në agim e këtë e argumenton me fjalët e Resulallahut s.a.v.s.:

"Hani para agimit (syfyr) sepse në syfyr ka bereqet."³⁹

³⁹ Burahiu dhe Muslimi nga Enesi r.a..

E kjo është sikur të thuhet se qëllimi nga termi ‘tesahhur’ është dhikër në agim, duke ditur që qëllimi nga ‘tesahhur’ është ngrënia në syfyr (e agjëruesit). Apo si ai që i thërret në luftë kundër mizorisë së zemrës e si dëshmi interpreton fjalët e Allahut:

“Shko te Faraoni! Ai, me të vërtetë, është azdisur...”

(20-Ta Ha: 24),

dhe me termin ‘faraon’ mendohet në zemrën, sepse zemra është ajo që e dërgon njeriun në azdisje. Ndërsa Faraoni ka qenë person që mund të shihet, është një realitet që e dëshmon historia. Këso lloj shpjegimesh përdoren vaizet me qëllim që të zbukurohet të folurit dhe të nxitet vëmendja e dëgjuesit por këto interpretime janë të ndaluara.

Gjithashtu *batinitë* interpretojnë ajetet në përshtatshmeri me mendimin dhe drejtimin e tyre, edhe duke ditur që kuptimi i dëshirueshem (për ata) assesi nuk është ajo, por me qëllime jo të mira që t’i largojnë njerëzit nga rruga e drejtë dhe ti ftojnë të bashkohen në drejtimin e tyre të shtrembëruar. Këto janë disa nga shkaqet ku ndalohet interpretimi në bazë të mendimit personal. Me mendim aludohet në mendime shkatërruese që janë në përputhje me impulset momentale, e jo në ato që kanë për bazë analizat juridike. Shprehja e mendimit (*re’j*) përfshinë edhe mendimin e drejtë edhe mendimin e keq, e nganjëherë kjo shprehje nënkupton vetëm atë që është përshtatshëm dëshirës.

2.Të vazhdojë ta interpretojë Kur’anin sipas kuptimit të jashtëm të fjalëve arabe, pa i njohur transmetimet për fjalët e panjohura e shumëkuptimëshe në Kur’an, për shprehjet që janë ndërruar me tjera, për ngushtimin e tekstit dhe largimin e fjalëve të caktuara, heshtjen e fjalëve

që nënkuptohen dhe kundërthëniet përbrenda fjalisë. Kush nuk e ka mësuar mirë kuptimin e jashtëm të Kur'anit, e lëshohet në nxjerrjen e kuptimeve në bazë të kuptimit të fjalëve arabe, do të bëjë shumë gabime dhe bëhet nga ata që e komentojnë Kur'anin sipas mendimit të vet. Transmetimet nga të parët janë të domosdoshme, mbi të gjitha në interpretimin e jashtëm të Kur'anit, me qëllim që personi që e bën interpretimin të mbrohet nga gabimet, pas së cilës i zgjerohet fusha e kuptimit dhe nxjerrjes së diturisë.

Shprehjet e panjohura që nuk mund të kuptohen, përpos pasi të dëgjohet shpjegimi i transmetuar për to, janë të shumta. Ne do t'i tregojmë disa nga to, që të tërheqim vëmendjen edhe për tjerat, e dihet që assesi nuk është e lejuar të braktiset mësimi përmendësh i kuptimit të jashtëm. Nuk mund të synohet të arrihet e brendshmja para se të mësohet mirë e jashtëmja. Kush pohon se i ka kuptuar fshehtësitë e Kur'anit e nuk e ka mësuar plotësisht interpretimin e jashtëm, është i njëjtë me atë që pohon se ka hyrë në dhomën e fundit të shtëpisë, e nuk e ka kaluar as pragun e saj, ose pohon se i ka kuptuar qëllimet e turqve nga të folurit e tyre, ndërsa fare nuk di turqisht. Vërtetë që interpretimi i jashtëm i Kur'anit është njëjtë si mësimi i një gjuhe të veçantë.

Ka shumë raste ku transmetimet janë të domosdoshme. Mes tjerash, këto janë:

- Shqiptimi i saktë me lënien e fjalëve (*el-hazfu*) dhe me heshtjen e atyre që nënkuptohen (*el-idmar*), siç janë fjalët e Allahut Teala:

“i dhamë popullit të Themudit - devën si mrekulli të qartë, por ata, nuk besuan në të.” 17-Isra: 59,

që nënkuptojnë: shenjë e dukshme se i kanë bërë vetes zullum duke e vrarë devën. Ai që shikon kuptimin e jashtëm të fjalëve arabe do të mund të mendojë se kuptimi është që deveja nuk ka qenë e verbër, dhe nuk do të dinte pse ata i bënë zullum vetes dhe të tjerëve;

“Për shkak të mohimit, atyre në zemra u ishte rrënjosë dashuria e viçit (adhurimi i tij).” 2-Bekare: 93, ku fjala (*hubb*) *dashuri* (ndaj viçit) është e munguar;

“dhe atëherë, me të vërtetë, Na do të bënim që të shijosh dënimin e dyfishtë në këtë botë dhe dënimin e dyfishtë pas vdekjes;” 17-Isra: 75,

pra, dënim të dyfishtë për të gjallët dhe dënim të dyfishtë për të vdekurit, prandaj është lëshuar fjala *dënim* (azab), ndërsa fjalët *el-ahja* (i gjalli) dhe *el-mevta* (të vdekurit), janë zëvendësuar me përmendjen e fjalëve *el-hajat* (jetë) dhe *el-memat* (vdekje), dhe e gjithë kjo lejohet në të folur të rrjedhshëm;

“Pyeti banorët e qytetit në të cilin kemi qenë dhe karavanin me të cilin kemi udhëtuar,” 12-Jusuf: 82,

pra, ata që udhëtuan me karavan, fjala *ehl* (njerëzit, banorët) është lëshuar dhe heshtur, në të dy rastet;

“...është preokupim i rëndë (për krijesat) në qiej e në Tokë.” 7-Araf: 187,

pra, do të jetë i fshehtë për banorët e qiejve dhe Tokës, e kur diçka është e fshehtë, atëherë është e vështirë, prandaj shprehjet janë ndërruar, prandaj edhe propozimi *fi* (në) vjen në vend të *ala* (brenda në), ndërsa fjala *ehl* (banorët) është heshtur dhe lënë;

“dhe, në vend të mirënjohjes për furnizimin tuaj, ju jeni që e gënjëni,” 56-Vakia: 82,
pra, gënjëni për furnizimin tuaj;

“jepna shpërblimin që na ke premtuar me anën e pejgamberëve Tu” 3-Ali Imran: 194,
pra, përmes gjuhës së pejgamberëve të Tij, prandaj është lëshuar fjala *elsine* (gjuhët);

“Ne e zbritëm atë në Natën e Kadrit.” 97-Kadr: 1,
mendohet në Kur’an, e më herët nuk është përmendur;

“...u fsheh dhe perëndoi.” 38-Sad: 32,
mendohet në Diellin, e më herët nuk përmendet;

“Ndërsa ata që në vend të Tij adhurojnë miq të tjerë (duke thënë): *Ne nuk i adhurojmë ata për tjetër, vetëm që të na afrojnë sa më afër Allahut*” 39-Zumer: 3,
pra, thonë: *“Ne ju përulemi”*.

“Ç’është me këtë popull që nuk kupton gati asnjë send?

Çfarëdo e mire që të vjen është nga Allahu, e çka të ndodhë nga ndonjë e keqe është nga vetë ti.”

4-Nisa: 78, 79;

ata nuk kuptojnë, prandaj ju thuhet: *“Çfarëdo e mire që të vjen është nga Allahu”*, sepse po të mos ishte ky qëllimi i këtyre fjalëve, atëherë do të ishte në kontraditë me fjalët:

“...thonë: *Kjo është nga Allahu*” 4-Nisa: 78;

e tashmë e shpjeguam që kaderitë e kanë pranuar këtë shpjegim të gabuar;

- Te fjalët, forma e të cilave është ndërruar, siç është rasti te fjalët e Allahut Teala:

"... Turi Sina-en!" (95-Tin: 2),
që është kodra Turi Sina!

"Selamun, qoftë i mëshiruar Iljasi" 37-Saffat: 130

Sipas disave, ky është Idrisi, sepse në versionin e Ibn Mesudit thuhet: *"Paqe për Idrisin"*;

- Te përsëritja e cila shihet qartë se ndërpre në vazhdimësinë e të folurit, siç janë fjalët e Allahut Teala:

"E, ata që, pos Perëndisë, adhurojnë idhujtë, shkojnë vetëm pas hamendjeve..." 10-Junus: 66
pra, ata që i luten tjetër kujt pos Allahut, janë në hamendje;

"E, paria e popullit të tij, ata që madhëroheshin, u thanë besimtarëve, të cilët i konsideronin për të dobët"

7-Araf: 75

- Te inverzioni i fjalëve në ajete, ku gati gjithmonë gabohet, siç janë edhe fjalët e Allahut Teala:

"Sikur të mos ishte fjala e caktuar më parë – nga Zoti yt (o Muhammed) dënimi i tyre do të ishte i pashmangshëm" 20-Ta-Ha: 129,
pra, po të mos ishin fjalët dhe afati i caktuar, dënimi do të ishte i pashmangshëm në këtë botë. Po të mos ishte kështu, formulimi *exhelun musemma* (afati i caktuar) do të ishte në rasën kallëzore, si edhe *lizamen* (i pashmangshëm);

“Të pyesin, thuase ti di diçka për të” 7-Araf: 187,
pra, të pyesin për ditën e shkatërrimit të botës, thuaj se ti
di diçka për këtë;

“Për ta ka falje dhe furnizim të mirë.” 8-Enfal: 74;
e për ta kuptuar këtë ajet, ai duhet të ndërlidhet me ajetin
nga fillimi i kësaj sureje:

**“kur të nxorri ty, Zoti yt, nga shtëpia jote, në emër
të së Vërtetës.”** 8-Enfal: 5; dhe

**“thuaju: *“Plaça,* (mënyra e ndarjes së saj) *është
çështje e Allahut*”** 8-Enfal: 1

pra, të takon një pjesë e plaçkës së luftës sepse ishe i
kënaqur që të luftosh në rrugën e Allahut, e pabesimtarëve
kjo ju erdhi vështirë. Me këtë është bërë dallim në mes të
dëgjueshmërisë e devotshmërisë nga mos-devotshmëria. E
ngjajshëm edhe me fjalët e Allahut Teala:

“derisa ta besoni vetëm Allahun, Një!...”

60-Mumtehine: 4.

- Te shkronjat ose fjalët shumëkuptimëshe në ajete,
siç është rasti me fjalët *shej’* (send, mjet, punë), *karin*
(moshatar, rival, bashkëpunëtor), *ummet* (pasues, popull,
person shembull), *ruh* (shpirt, frymë, Xhebraili, a.s.) e të
ngjashme. Allahu Teala thotë:

**“...Allahu sjell shembuj: një rob që është pronë e
tjetrit e që nuk ka në dorë asgjë”** 16-Nahl: 75, dhe:

**“Allahu sjell shembull dy njerëz, njëri prej tyre është
memec që nuk ka aftësi për asgjë”** 16-Nahl: 76,
e këtu, fjala *she’jun* ka të bëjë me drejtësi; pra, nuk mund
të jetë i drejtë;

“Nëse shkon pas meje, mos më pyet për asgjë...”

18-Kehf: 70,

Këto janë dituri për të cilat nuk lejohet të parashtrohen pyetje deri sa vet arifi të fillojë të flasë për to, në kohën e duhur;

“A mos u krijuam prej kurrigjësë, apo ata vetë janë krijues?” 52-Tur: 35,
pra, pa Krijues. Mund të mendohet në bazë të kësaj që ajeti tregon se diçka mund të krijohet nga asgjëja.

Te fjalët e Allahut Teala:

“E shoku (përcjellësi) i tij do të thotë: *Kjo që është tek unë* (regjistri i veprave) *është gati*.

Ju të dy hidheni në xhehennem secilin mohues kryeneç... 50-Kaf: 23, 24;

fjala *karin* (shok) është përdorë për melekun i obliguar për pabesimtarët, ndërsa në ajetin në vijim:

“E, shoku i tij do të thotë: *O Zoti ynë, unë nuk e kam mashtruar atë, por ai vet ka qenë në humbje të madhe.*” 50-Kaf: 27; për shejtanin.

E sa për fjalën *ummet*, ajo përmendet në tetë kuptime të ndryshme:

1. *ummet* si grup, siç janë fjalët e Allahut Teala:

“...hasi rreth tij shumë njerëz, që u jepnin ujë kafshëve” 28-Kasas: 23.

2. *ummet* si pasues të profetit, si n rastin kur flitet për ummetin e Muhammedit, a.s.;

3. *ummet* si personi që është shembull për të mirë dhe që pasohet, sikur te fjalët e Allahut Teala:

“Ibrahimi ka qenë shëmbëlltyrë e të mirave, adhures i Allahut...” 16-Nahl: 120.

4. *ummet* është besimi, si te fjalët e Allahut Teala:

“i gjetëm të parët tanë në këtë fé,” 43-Zuhruf: 23.

5. *ummet* është afat, sikur në fjalët e Allahut Teala:

“...për ata që durojnë...” 11-Hud: 11, dhe:

“...iu kujtua pas një kohe...” 12-Jusuf: 45.

6. *ummet* është shtati (trupi), prandaj për dikë thuhet se ka shtat të bukur.

7. *ummet* është edhe personi që e promovon një fe, e askush nuk e pason. Resulallahu, s.a.v.s., thotë:

“Zejd ibn Amr ibn Nufejl do të ngjallet i vetëm si *ummet*.”⁴⁰.

8. *ummet* është edhe nëna, e kështu thuhet:

“Kjo është nëna (*ummet*) e Zejdit.”

Fjala *ruh* gjithashtu në Kur'an përmendet në disa kuptime, por nuk duam ta zgjasim duke i përmendur.

Ndodh edhe shumëkuptimësia e vet shkronjave. Kështu, Allahu Teala thotë:

“...çojnë pluhur.

***Dhe ashtu hidhen...*”** 100-Adijat: 4, 5

ku, *Ha* e parë ka të bëjë me thundrat, që qesin shkëndija, pra me thundra çojnë pluhur, m e *Ha* e dytë ka të bëjë me sulmin, që bëhet herët në agim, prandaj *hidhen në mesin e grumbullit* (të armikut), do të thotë, idhujtarët janë tubuar e besimtarët i sulmojnë;

“...retë e rënda me shi, Ne i çojmë ato kah vendi i vdekur, e lëshojmë shi në të dhe nxjerrim lloj-lloj frutash...” 7-Araf: 57.

⁴⁰ Nesai në përmbledhjen *el-Kubra*, nga Zejd ibn Haris dhe Esma bint Ebu Bekr, me zinxhir të mire të transmetuesve.

Këso shembuj në Kur'an ka aq shumë, sa nuk mund t'i përmendim të gjitha;

- Te shpjegimi i shkallëzimit, si në rastin e fjalëve të Allahut Teala:

“muajit të Ramazanit, në të cilin ka zbritur Kur'ani.”

2-Bekare: 185,

por në saxe të kësaj nuk kuptohet se a ka ndodhur kjo gjatë ditës apo gjatë natës, siç është shpjeguar me fjalët:

“Ne, me të vërtetë, e kemi shpallur (Kur'anin) në natë të shenjtë.” 44-Duhan: 3,

por nuk është thënë në cilën natë, e kjo u qartësua me fjalët e të Lartësuarit:

“Ne kemi filluar ta shpallim (Kur'anin) në natën e Kadrit.” 97- Kadr: 1.

Fillimisht mund të mendohet se po bëhet fjalë për kontraditë në mes të këtyre ajeteve. Në raste të këtilla e të ngjashme, është e domosdoshme t'ju drejtohem transmetimeve dhe autoriteteve, sepse në të gjithë Kur'anin, nga fillimi i tij e deri në fund, ka raste të këtilla, meqenëse Kur'ani është shpallur në gjuhën arabe dhe kështu përmbanë veçori të ndryshme të të folmes së arabëve, siç janë saktësia, të folurit në përgjithësi, heshtja e të paramenduarës, lëshimi i fjalëve, ndërrimi i fjalëve dhe inversioni në fjali, që arabët të mbesin pa përgjigje dhe të jetë i paarritshëm për ta.

Secili që mjaftohet me kuptimin vetëm të së jashtmes të fjalëve të arabëve dhe provon ta komentojë Kur'anin, e nuk ka njohuri përmes transmetimeve dhe ruajtjes së detajeve të përmendura, hyn në grupin e atyre që Kur'anin e komentojnë sipas mendimit të vet. Për shembull, që nga

fjala *ummet* të kuptojë kuptimin më të zakonshëm, dhe mendimet shkojnë në atë drejtim, prandaj kur ta dëgjojmë në vend tjetër, mendimet i synojnë atë kuptimin më të përhapur që ky e ka dëgjuar, dhe e lë anash njoftimin me transmetimet për kuptimet tjera. Kjo do të mund të ndalohej edhe pa njohjen e kuptimeve të fshehura, siç u tha më herët. E kur dëgjon raste të ngjashme me këtë, do të drejtohet kah interpretimi i jashtëm, e ajo është vetëm shpjegim i shprehjeve. Kjo nuk mjafton për të njohur esencën e kuptimit, e dallimi në mes të kuptimit në esencë dhe interpretimit të jashtëm njihet në rastin kur Allahu Teala thotë:

“dhe ti nuk i gjuajte (në të vërtetë) kur i gjuajte ata, por Allahu (të ndihmoi) i gjuajti” 8-Enfal: 17.

Kuptimi i jashtëm i tij është i qartë, e kuptimi në esencë është i paqartë, sepse kjo është edhe pohim edhe mohim i gjuajtjes, e këto janë kundërshti në shikim të parë, deri sa nuk kuptohet se ai, nga një pikëvështrim ka gjuajtur, e nga pikëvështrimi tjetër jo, e nga pikëvështrimi që ai nuk ka gjuajtur, ka gjuajtur Allahu Teala. Njëjtë, Allahu Teala thotë:

“Luftoni kundër tyre! Perëndia i dënon ata me duart tuaja...” 9:Tevbe: 14,

e, nëse ata luftojnë, si mundet që Allahu t'i dënoj?! E nëse Allahu Teala dënon me lëvizjen e duarve të tyre, atëherë çfarë kuptimi ka të urdhërohen ata të luftojnë? Esenca e kësaj nxjerret nga deti i gjerë i diturisë së shpalosjes, të cilës nuk i ndihmon kuptimi i jashtëm, e përbëhet nga ajo që kuptohet mënyra e lidhjes së veprave të njerëzve me fuqinë krijuese, si edhe e kupton mënyrën e lidhjes së fuqisë së njerëzve me fuqinë e Allahut Teala, deri sa nuk e

zbulon, pas sqarimit të shumë pyetjeve, vërtetësinë e fjalëve të Allahut Teala:

“...dhe ti nuk i gjuajte kur i gjuajte ata, por Allahu i gjuajti...”

Ndoshta, edhe sikur ta kalonte jetën në zbulimin e fshehtësive të këtij kuptimi, asaj që vjen para kësaj dhe asaj që e pason, do ta harxhonte jetën para se të arrijë të gjitha që pasojnë pas këtyre kuptimeve. Hulumtimit të kuptimit të saktë të secilës fjalë nga Kur’ani i duhet procedurë e njëjtë. Atyre që kanë hyrë thellë në dituri ju zbulohen fshehtësi, përshtatshëm diturisë që kanë, pastërtisë së zemrës dhe forcës së nxitjes kah të menduarit dhe përcaktimit vetëm për kërkim, e secili ka kufi në ngritje kah gradat më të larta. Nuk ka tendencë për zbulim të plotë të të gjitha fshehtësive, sepse edhe po të jenë të gjithë detet ngjyrë e të gjithë drunjtë pena, e fshehtësitë e Allahut janë të pafund, detrat do të shterreshin para se të harxhohen fjalët e Allaut Teala. Nga ky pikëvështrim, njerëzit dallojnë në të kuptuar, ani pse të gjithë e kanë mundësinë e njohjes së kuptimit të jashtëm, që është i paevitueshëm.

Shembull për këtë është se disa që i zotëruan zemrat e veta, nga fjalët që Resulallahu, s.a.v.s., i tha në sexhde:

“Kërkoj strehim në kënaqësinë Tënde prej zemërimit Tënd, kërkoj strehim në faljen Tënde prej dënimit Tënd, kërkoj strehim te Ti prej Teje. Nuk mund të ta shprehë lavdërimin e duhur, Ti je i tillë siç e ke lavdëruar Vetën.”⁴¹

kuptuan se atij (a.s.) iu tha të bëj sexhde dhe të afrohet, dhe ai gjeti afërsi në sexhde, prandaj ktheu vëmendjen kah

⁴¹ Muslimi, nga Ajsher.anha.

cilësitë dhe kërkoi strehim te disa cilësi prej cilësive tjera, sepse edhe kënaqësia edhe zemërimi janë cilësi. Më pas afërsia e tij me Allahun Teala shtohet dhe e përfshinë afërsinë e parë, e u ngrit drejt vet Dhatit, e tha: **“kërkoj strehim te Ti prej Teje”**. Atëherë afërsia e tij me Rabbin u shtua edhe më shumë, ku u turpërua nga afërsia të kërkojë strehim, prandaj zgjodhi lavdërimin, dhe e shprehu me fjalët: **“Nuk mund të ta shprehë lavdërimin e duhur”**, e më pas, duke e ditur se kjo është mangësi, tha: **“Ti je i tillë siç e ke lavdëruar Vetën”**. Këso mendime ju lajmërohen atyre që e kanë zotëruar zemrën e vet. Më pas ka thellësi tjera përtej kësaj, e që është njohja e kuptimit të afërsisë dhe lidhja e saj vetëm me sexhden, si edhe kuptimi i kërkimit të strehimit me një cilësi prej tjetrës, dhe me Atë prej Atij. Fshehtësitë e kësaj janë të shumta. Këtë nuk e tregon interpretimi i jashtëm, e as nuk është në kundërshtim me kuptimin e jashtëm, por se e plotëson, e kjo është arritja përmes të jashtmes në të brendshmen.

Këto që i përmendëm kanë për qëllim njohjen e kuptimeve të brendshme, e jo me qëllim që të jenë në kundërshtim me kuptimin e jashtëm, e Allahu e di më së miri.

Përfundoi Libri për edebin e leximit të Kur'anit. Hamd i takon Allahut, Rabbit të botëve, salavat e selam Muhammedit, vules së peygamberëve, dhe secilës krijesë të nënshtruar Allahut, nga të gjitha botët, në familjen e Muhammedit dhe as'habët e tij. Pason, në dashtë Allahu, Libri për dhikret dhe duatë, ndihma kërkohet nga Allahu, nuk ka zot pos Tij.

PËRMBAJTJA

PARATHËNIE.....3

VLERAT E LARTA (FAZILET) TË LEXIMIT TË KUR'ANIT..... 5

HADITHET RRETH KËSAJ 5

THËNIET E TË PARËVE RRETH KËSAJ..... 7

QORTIMI I ATYRE QË LEXOJNË KUR'AN PA VËMENDJE.. 10

EDEBI I JASHTËM I LEXIMIT TË KUR'ANIT..... 14

EDEBI I BRENDSHËM I LEXIMIT TË KUR'ANIT..... 30

**KUPTIMI I KUR'ANIT DHE INTERPRETIMI SIPAS MENDIMIT
TË VET PA U MBËSHTETUR NË TRANSMETIME..... 61**

